

POLICIJSKO DJELOVANJE TOKOM OSTVARIVANJA PRAVA NA IZRAŽAVANJE, OKUPLJANJE I UDRUŽIVANJE U BOSNI I HERCEGOVINI

*PRAKTIKUM ZA ZAŠTITU
LJUDSKIH PRAVA*

Osiguravanje pravde

Dalje unapređenje tretmana osoba lišenih slobode i osoba kojima je izrečena kazna ili sankcija u Bosni i Hercegovini, u skladu sa Evropskim standardima

Sufinansira
Evropska unija

EVROPSKA UNIJA

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Sufinansira i
implementira Vijeće Evrope

**POLICIJSKO DJELOVANJE TOKOM
OSTVARIVANJA PRAVA NA IZRAŽAVANJE,
OKUPLJANJE I UDRUŽIVANJE
U BOSNI I HERCEGOVINI:
*PRAKTIKUM ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA***

Ovaj materijal je pripremljen uz finansijsku podršku Evropske unije i Vijeća Evrope. Sadržaj je isključiva odgovornost autora/autorke i ni u kom slučaju ne predstavlja zvanične stavove Evropske unije ili Vijeća Evrope.

Reprodukcija odlomaka (do 500 riječi) je odobrena, osim u komercijalne svrhe, sve dok se čuva cjelovitost teksta, odlomak se ne koristi izvan konteksta, ne pruža nepotpune informacije ili ne dovodi na drugi način u obmanu čitaoca u pogledu prirode, opsega ili sadržaja teksta. Izvorni tekst uvijek mora biti priznat na sljedeći način „© Vijeće Evrope, 2024“. Svi ostali zahtjevi koji se tiču reprodukcije/prevoda cijelog ili dijela dokumenta, trebaju se uputiti Direktoratu za komunikacije Vijeća Evrope (F-67075 Strasbourg Cedex ili na e-mail publishing@coe.int).

Sva ostala prepiska koja se odnosi na ovu publikaciju treba biti upućena na adresu Cooperation in Police and Deprivation of Liberty Division, Avenue de l'Europe F-67075 Strasbourg Cedex, France, Tel. +33 (0)3 88 41 20 00 23, E-mail: Horizontal.Facility@coe.int.

© Vijeće Evrope, decembar 2024. Sva prava zadržana. Licencirano Evropskoj uniji pod uvjetima.

Sadržaj

Napomene	5
Šta (je ovaj praktikum)?	7
Ko (je pisao praktikum)?	8
Zašto (sada)?	9
Scenarij iz stvarnog života	10
Dvije strane svega	10
Gdje dalje nakon ovoga?	11
Ključni termini/pojmovi	13
Zakonski okvir	18
Sloboda okupljanja	18
Sloboda okupljanja	18
Prava iz evropske konvencije o ljudskim pravima koja mogu biti narušena policijskim djelovanjem tokom osiguravanja okupljanja	22
Operativne procedure za zaštitu ljudskih prava tokom učešća pojedinaца u okupljanju ili policijskog djelovanja tokom okupljanja	25
Прије окупљања	26
Процјена ризика и планирање	29
Tokom okupljanja	33
Nakon okupljanja	42
Dodaci	45
Dodatak 1: Pregled međunarodnih standarda i najbolje prakse u saradnji sa tužilaštvima u procesuiranju navoda o zlostavljanju tokom policijskog djelovanja na okupljanjima	46
Dodatak 2: Naučene lekcije kroz lična iskustva policajaca	62
Dodatak 3: Često postavljana pitanja	72
Dodatak 4: Verbalna deeskalacija sukoba i sprečavanje potencijalno konfliktnih situacija	76

4 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

Napomene

Ovaj materijal je dio sveobuhvatnog programa stručnog usavršavanja sa naglaskom na modulima o zaštiti ljudskih prava. Djelomično se zasniva na

- *Smjernicama za postupanje sa licima lišenim slobode u zatvorenom okruženju*
- *praktikumu Ljudska prava osoba lišenih slobode u policijskom pritvoru,*

prethodno sačinjenim u okviru zajedničkog programa Evropske unije i Vijeća Evrope Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku.

Jezici na kojima su originalni tekstovi sačinjeni su bosanski, srpski i hrvatski, prema ličnim preferencijama autora. Pismo kojim su pisani tekstovi - latinica i ćirilica, također su lične preferencije autora.

Sve reference na službeno osoblje ili osobe lišene slobode u ovom materijalu podjednako se odnose na ženski i muški pol.

Definicije korištene u ovom materijalu nisu samo definicije iz zakonskih akata nego su ih autori zajednički dogovorili za potrebe ovog materijala.

Za potrebe ovog materijala, operativne procedure označavaju seriju koraka koji se po-duzimaju u slijedu, u svrhu odgovora na određenu situaciju u kojoj postoji rizik od kršenja ljudskih prava.

Autorski tim se posebno zahvaljuje međunarodnom konsultantu mr Eriku Svanidzeu na nesebičnoj stručnoj pomoći. Također se žele zahvaliti Vojislavu Boljaniću i dr Emiru Muhiću za njihov stručni doprinos prilikom usmenog prevoda materijala na engleski jezik. Stručnim savjetima izradu materijala su pomogli i policijski službenici Federalne uprave policije i Sudske policije Republike Srpske, te akreditovani voditelji obuke u projektima Vijeća Evrope Haris Bašanović, Jelena Biberdžić, Mile Mamić, Ivan Mihaljević i Slaven Šutalo.

Administracija i uređenje teksta: Nejla Sahačić

Autori (abecednim redom): Dženan Avdibašić, Senad Ćatić, Adnan Đerzić, Džafer Hrvat, Mišel Krajišnik, Slaviša Lučić, Emin Jusupović, Željko Tanasić i Marica Bender.

Greške se dešavaju. Kada saznamo za grešku, priznajemo je ispravkom. Ako uočite grešku, molimo da nas obavijestite.

6 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

Šta (je ovaj praktikum)?

Ovaj materijal pripremljen je za službenike agencija za provođenje zakona u Bosni i Hercegovini u okviru zajedničkog programa Evropske unije i Vijeća Evrope Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku "Dalje unapređenje tretmana osoba lišenih slobode i osoba kojima je izrečena kazna ili sankcija u Bosni i Hercegovini, u skladu sa evropskim standardima".

Njegova svrha je:

- zabilježiti dobru praksu i istaknuti profesionalnost službenog osoblja
- umrežiti osoblje agencija za provođenje zakona koje djeluju u Bosni i Hercegovini i dodatno uskladiti način na koji primjenjuju međunarodne standarde u svakodnevnoj praksi
- dodatno obogatiti institucionalne programe obuke preporukama Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (eng. CPT- European Committee for the prevention of torture and inhuman or degrading treatment or punishment)
- pomoći službenom osoblju da kao javni službenici¹ i službenice shvate svoja zakonska ovlaštenja i obaveze, te da na osnovu dobre informisanosti preventivno djeluju na moguća kršenja ljudskih prava

Pravo na slobodu okupljanja i udruživanja, kao i drugih pratećih ljudskih prava, posebno slobode izražavanja, uključujući primanje ili dijeljenje informacija ili ideja kolektivno ili pojedinačno u vidu okupljanja ili u javnosti, suština je funkcionisanja demokratskih sistema. Blisko je u vezi sa drugim pravima i slobodama koje država garantuje, omogućava i štiti policijskim djelovanjem i efikasnom istragom, te krivičnim postupkom u slučaju kršenja ljudskih prava sa elementima krivičnog djela.

Ograničavanje slobode/prava na okupljanje mora biti samo nužno i usmjereno na osiguravanje prava i sloboda drugih.

Međunarodnim principima za zaštitu ljudskih prava jasno je utvrđena obaveza države i njenih organa, u konkretnom slučaju policije/organa za provođenje zakona, da poštuju i štite ljudska prava, uključujući konkretno i omogućavanje uživanja slobode okupljanja.

---

¹ U kontekstu ovog praktikuma, javnim službenicima se smatraju službena lica koja u ime države primjenjuju zakonska ovlaštenja u segmentu prava na javno okupljanje.

Ko (je pisao praktikum)?

Autori ovog praktikuma su policijski službenici iz agencija za provođenje zakona u Bosni i Hercegovini koji su akreditovani za osmišljavanje, sačinjavanje, izvođenje i evaluaciju programa obuke prema modulima zaštite ljudskih prava. Ovaj tim se kvalitetom svojih materijala postavlja i dokazuje kao centar izvrsnosti i referenca dobre prakse, kao i stručno utemeljene matičnosti za izvođenje obuke, odnosno stručnog usavršavanja sa naglaskom na poštivanju ljudskih prava.

Prednost osmišljavanja i izvođenja obuke pod okriljem međuvladine agencije kakva je Vijeće Evrope daje legitimitet osmišljenim mehanizmima prevencije i zaštite od zlostavljanja koje su navodno počinili policijski službenici.

Fokus programa obuke bi, zahvaljujući ranije uspostavljenim standardima za izvođenje obuke u okviru projekata Vijeća Evrope i akreditaciji tima voditelja obuke, bio na praktičnom radu. Činjenica da je tanka linija između propuštanja činjenja službene radnje i prekoračenja ovlaštenja znači da je jedini način da se uoči i upozna ova granica prije nego se iskusi u praksi - upravo praktična vrsta obuke.

Voditelji obuke su iskusni policijski službenici višeg ranga koji dobro poznaju operativne procedure zasnovane na domaćim zakonima i postojećoj dobroj praksi, ali je njihovo znanje obogaćeno i međunarodnim standardima o zaštiti ljudskih prava, te komunikacijskim vještinama neophodnim za moderne načine prenošenja znanja. U radu su im pomogli iskusni tužitelji stručnim znanjem o detaljnim i transparentnim istragama predmeta o zlostavljanju.

Kulturološka promjena je najteža promjena za postići – ako aktivnosti na strateškom nivou ne prate aktivnosti na operativnom nivou, a posebno ako ih ne prati proaktivan program obuke.

U ovom slučaju, akreditovani tim voditelja obuke može izazove identifikovane u praksi i riješene zakonskim putem na pouzdan način pretočiti u razumljive i primjenjive operativne procedure.

Zašto (sada)?

Evropska konvencija o ljudskim pravima

Međunarodni standardi, suština policijskog djelovanja tokom okupljanja koje uzima u obzir zaštitu ljudskih prava, stavlja naglasak na omogućavanje uživanja predmetnog prava. Pored toga, oni obuhvataju obavezu efikasne istrage, disciplinske ili krivične sankcije za počinioc zlostavljanja i drugih kršenja ljudskih prava od strane policijskih službenika, ukoliko ih ima.

Član 11

Sloboda okupljanja i udruživanja

1. *Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima, uključujući pravo da osniva sindikat i učlanjuje se u njega radi zaštite svojih interesa.*
2. *Za vršenje ovih prava ne smiju se postavljati nikakva ograničenja, osim onih koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti ili javne bezbjednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ovim se članom ne sprečava zakonito ograničavanje vršenja ovih prava pripadnicima oružanih snaga, policije ili državne uprave.*

Pravo na zaštitu od zlostavljanja i pravo na život su regulisani u dva najčuvenija člana Evropske konvencije o ljudskim pravima² koji imaju direktne posljedice i dodatno ograničavaju policijske intervencije u kontekstu javnih okupljanja, ako i kada je apsolutno i strogo neophodno na osnovu stava 2 čl. 11 EKLJP.

Član 2

Pravo na život

1. *Pravo na život svakog čovjeka zaštićeno je zakonom. Niko ne može biti namjerno lišen života, osim kod izvršenja smrtno kazne po presudi suda, kojom je proglašen krivim za zločin za koji je ova kazna predviđena zakonom.*
2. *Lišenje života nije u suprotnosti sa ovim članom ako proizilazi iz upotrebe sile koja je apsolutno neophodna:*
  - a. *u odbrani svakog pojedinca od nezakonitog nasilja;*
  - b. *prilikom zakonitog lišenja slobode ili sprječavanja bjekstva osobe koja je zakonito lišena slobode;*
  - c. *u akciji preduzetoj, u skladu sa zakonom, radi gušenja nemira ili pobune.*

Član 3³

Zabrana mučenja

Niko neće biti podvrgnut torturi, neljudskom ili ponižavajućem postupku ili kažnjavanju.

² Zvaničan prevod preuzet sa stranice Evropskog suda za ljudska prava.

³ Ovo je jedino apsolutno pravo iz Konvencije.

10 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

Ako Država ima obje obaveze:

- **pozitivnu obavezu** da djeluje kako bi osigurala efikasno uživanje osnovnog prava, i
- **negativnu obavezu** da se suzdrži od neprimjerenog ograničavanja ili miješanja u ostvarivanje ljudskih prava ili njihovo kršenje

zašto je toliko veliki izazov policijskim službenicima kojima je ovlaštenja povjerila Država da zaštite ova dva prava tokom okupljanja?

Scenarij iz stvarnog života

Pojedinci izaberu da formiraju grupu i da se okupe na svježem zraku iz različitih razloga. Možda žele ostvariti svoje pravo na slobodu izražavanja, izražavajući svoje pritužbe, proslavljajući sportske uspjehe svog omiljenog nogometnog kluba ili boreći se za svoja prava ako smatraju da su im ugrožena.

Suština osiguravanja prava na slobodu okupljanja, i uz to vezanih ljudskih prava, treba biti polazna tačka za policijsko djelovanje tokom okupljanja i ta suština treba biti pojašnjena učesnicima okupljanja i policiji. Što se tiče negiranja ili neshvaćanja ovih prava, postaće sve problematičnije ako policija vrši ovlaštenja bez obraćanja pažnje na ova promišljanja i njihovu za to vezanu ličnu i opštu sigurnost. Učesnici možda neće ni shvatiti da policija tako djeluje kako bi zaštitila ličnu i opštu sigurnost drugih, posmatrača ili prolaznika.

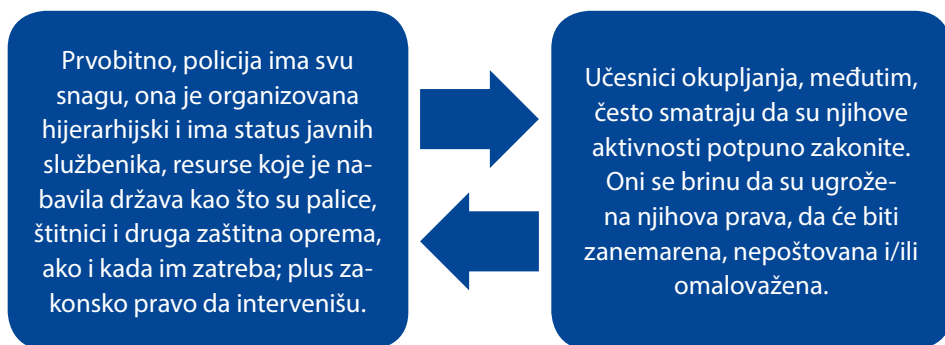
Dvije strane svega

Ovakvo nerazumijevanje može dovesti do toga da veći dijelovi društva (oni koji ostvaruju svoje pravo da se javno okupe i izraze) osjećaju da su ograničenja njihovog prava na slobodu izražavanja nezakonita ili da se ne zasnivaju na zakonski povjerenim ovlaštenjima.

Ako policija pokuša izvršiti ograničenje prava, to bi moglo pojačati osjećaj o nezakonitom djelovanju policije kod pojedinaca.

I onda – pojedinci mogu narušiti javni red.

Ako policija smatra da učesnici okupljanja krše zakon ili rizikuju tuđu, ličnu i opštu sigurnost i nasilni su, policijski službenici trebaju proporcionalno reagirati. Krajnja mjera kao odgovor na neizbježni rizik od ozbiljnog nasilja i sličnih posljedica je naredba organizatoru i učesnicima da se razidu.

Stavovi policije i učesnika o tome šta je (ne)zakonito se razlikuju i čak su suprotni. Obje grupe smatraju da su legitimitet i snaga na njihovoj strani.

Učesnici okupljanja počinju vidjeti sebe kao grupu/zajedništvo/zajednicu koja mora osporiti ovlaštenja policije da koristi snagu (silu).

Policija vidi to što ova grupa/zajedništvo/zajednica radi kao nezakonito ili čak kriminalno, odnosno na štetu drugih osoba koje nisu učesnici okupljanja.

Brojevi na obje strane mogu varirati, može biti više učesnika i manje policajaca ili obrnuto. Koja god grupa je manja po veličini, osjeća se manje jakom ili čak nejakom.

Na primjer, ako ima 15 policajaca i grupa ima 100 učesnika, učesnici iznenađeno formiraju grupu i ujedinjuju se kako bi osporili ovlaštenja policije. Za policijske službenike, ovo je jako ozbiljan problem. Međutim, oni reaguju u dobroj namjeri, procjenjuju sve okolnosti, uključujući svoje vještine kontrole pojedinaca i grupe, kao i raspoloživu opremu.

Gdje dalje nakon ovoga?

Ljudi općenito, a pojedinci konkretno, izražavaju svoja mišljenja i uvjerenja na različite načine i u različitim oblicima.

Mogu samo izgledati kao miroljubivi ali promijeniti način ponašanja negdje tokom interakcije ili već mogu doći ljutiti i uznemireni i tako se i izraziti.

Kako god izaberu da se ponašaju, policijsko djelovanje tokom okupljanja mora biti vođeno tako da se štite osnovna ljudska prava.

Polijski legitimitet i ljudska prava proističu iz Ustava i iz Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Odgovor policijskih službenika je ono što razlikuje dobro od lošeg policijskog djelovanja/rada.

12 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

Dobar rad policije uzima u obzir pozitivnu obavezu da osigura relevantna prava i rizik koji nastaje za mirne učesnike, druge pojedince koji su možda na tom prostoru i koji nisu učinili ništa loše, koji se nisu sukobili sa policijom i koji se iznenada nađu u situaciji u kojoj jesu. Ono što slijedi u ekstremnim slučajevima je kršenje javnog reda ili javni nered.

Ovaj praktikum nudi protokole koji doprinose dobrom policijskom radu i zaštiti ljudskih prava.

Ključni termini/pojmovi

Javno okupljanje

prisustvo određenog broja pojedinaca⁴ na javnom mjestu radi kolektivnog izražavanja mišljenja ili u drugu svrhu izražavanja o pitanjima od javnog interesa ili zanimanja⁵.

Prema zajedničkom mišljenju Venecijanske komisije i OSCE-ovog Ureda za demokratske institucije i ljudska prava, javno okupljanje obuhvata "sve vrste nekomercijalnih okupljanja organizovanih u svrhu izražavanja zajedničkih stavova".

Ovaj praktikum ne bavi se okupljanjima koja nisu zaštićena pravom na slobodu okupljanja. Tabela u nastavku nije isključiva i moguć je veliki broj kombinacija po različitim osnovama (npr. mirna i statična, spontana socijalna, kombinovana sa izolovanim nasilnim incidentima, itd).

Autori su procedurama opisanim u praktikumu obuhvatili odredbe svih zakona o okupljanjima na entitetskom i kantonalnom nivou koji su bili na snazi u momentu sačinjavanja praktikuma.

OKUPLJANJE ILI KONTRAOKUPLJANJE							
format	lokacija	mobilnost	zakonitost	prijava-obavijest	karakter	vrsta obuhvaćena pravom na slobodu okupljanja	vrsta koja nije obuhvaćena pravom na slobodu okupljanja
organizovana ili planirana	na otvorenom	statična	zakonita	prijavljena	mirna	politička	vjerska
neorganizovana ili spontana	na zatvorenom	u pokretu	neusklađena sa zakonom	neprijavljena	nasilna	socijalna + nekomercijalna	komercijalna (javne priredbe i sl.)
		kombinovana			sa izolovanim nasilnim incidentima	kulturno-umjetnička	sportska

4 Pojedincu koji ostvaruje pravo na slobodu izražavanja na javno pristupačnom mjestu, a da pri tome formalno ne uključuje drugu osobu ili osobe, treba osigurati iste uslove kao oni koji važe za pravo na mirno okupljanje.

5 Pravo na slobodu okupljanja, što se u principu ne odnosi na druga prava poput slobode izražavanja itd., ne obuhvata privatne skupove koji nemaju javni karakter; okupljanja koja služe isključivo za zabavu ili zaradu (komercijalni sportski događaji, koncerti i slično); i situacije u kojima je okupljanje sporedno i ne predstavlja osnovnu svrhu događaja.

14 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

Mirna⁶

važnost ovog prava nalaže visok stepen tolerancije prema odstupanjima od zakonskih normi, pri čemu nezakonitost okupljanja, pa čak i pojedinačne akte nasilja ili sporadičnog nasilja (ili rizik od njih), ne treba automatski smatrati osnovom za zabranu, sprečavanje uz upotrebu sile ili potpuno rasturanje uz upotrebu sile; najviši stepen intervencije može se odobriti samo ako namjera okupljanja nije mirna do te mjere da premašuje rizik od pojedinačnih i nasilnih incidenata koje je moguće kontrolisati u datim okolnostima, ili ako postoje dokazane relevantne nasilne namjere od strane organizatora, a iscrpljene su druge manje stroge metode, uključujući ciljanu upotrebu sile protiv nasilnih pojedinaca; u slučaju eskalacije nasilja od strane kako organa reda tako i učesnika, bitno je utvrditi ko je započeo ili podstakao nasilje.

Prijava ili obavijest o okupljanju

pisano ili usmeno saopštenje teritorijalno nadležnom policijskom organu o namjeri održavanja okupljanja.

Venecijanska komisija i OSCE-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava smatraju da „*zahtjev za prethodnom prijavom*⁷ *predstavlja uplitanje u pravo na slobodu okupljanja, te da svaki takav zahtjev stoga treba propisati zakonom, treba biti neophodno i proporcionalno*“

Nadležni organ za prijavu ili obavijest o okupljanju

Ministarstvo unutrašnjih poslova, odnosno organizaciona/e jedinica/e u zavisnosti od načina organizovanja Ministarstva, kao i obima, odnosno prostornog obuhvata mjesta održavanja okupljanja.

Kontrola i nadzor

obaveza organizatora da nadzire održavanje okupljanja, kao i obaveza policijskog organa da kontroliše i nadzire prije i tokom održavanja okupljanja.

Učesnici

skup pojedinaca koji su okupljeni oko zajedničkog cilja/ideje kako bi kroz djelovanje u grupi ostvarili legitimne ciljeve okupljanja.

Venecijanska komisija i OSCE-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava smatraju da iz različitih razloga termin građanin nije priličan i da ga treba zamijeniti terminom „sve osobe na teritoriju“.

6 U Smjernicama VC/OSCE/ODIHR-a o slobodi mirnog okupljanja iz 2019., mirno okupljanje je definisano kao „*namjerno okupljanje određenog broja ljudi na javno pristupačnom mjestu s ciljem zajedničkog izražavanja*“.

7 CDL-AD (2019)017, Smjernice o slobodi okupljanja

Štab/komanda/rukovodstvo

privremeno/povremeno tijelo obrazovano sa zadatkom da planira i rukovodi policijskim aktivnostima osiguranja okupljanja.

Pritužbe/predstavke/prijave na rad policijskog službenika ili službenice

ustanovljena standardna procedura u okviru koje je omogućeno svakom nezadovoljnom pojedincu, pa i organizatoru/ci okupljanja, da u svakom momentu podnese pritužbu ili da pokrene relevantnu proceduru na drugi način, uključujući javne izjave ili medijskim putem, na postupanje ili nepostupanje policije ili njenih službenika.

Cilj okupljanja

javno izražavanje stava grupe pojedinaca.

Učesnik okupljanja (protestant, demonstrant, posmatrač, prolaznici, agitator, redari)

pojedinaac koji na bilo koji način i u bilo kojoj ulozi, učestvuje u stvaranju uslova za održavanje okupljanja ili javno izražavanje stava ili stavova okupljene grupe pojedinaca na jednom mjestu.

Prostor/lokacija za održavanje okupljanja

javno mjesto, pristupačno i prikladno za okupljanje lica čiji broj i identitet nije nužno unaprijed određen i poznat i na kome okupljanje pojedinaca ne dovodi do ugrožavanja prava i slobode drugih lica, zdravlja i sigurnosti lica i imovine i ometanja javnog saobraćaja i drugih legitimnih interesa.

Ovlašćenje

pravno sredstvo da se u ime nekoga preduzmu određene aktivnosti.

Kontrola

način postupanja policijskih službenika kako bi se:

- spriječilo izbijanje/širenje nereda
- ublažile/eliminisle posljedice i uticaj na sigurnost svih aktera u održavanju okupljanja, kao i
- spriječilo uplitanje drugih pojedinaca, uključujući kontra-okupljanja.

Deeskalacija/kontrola i obuzdavanje

aktivno smanjenje tenzija poduzimanjem različitih mjera u kombinaciji sa efikasnom komunikacijom.

16 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

Dinamička sigurnost⁸

komunikacija policije sa učesnicima kao dio policijskih zadataka neophodnih za održavanje potrebnog nivoa lične i opšte sigurnosti. Doprinosi izgradnji međusobnog povjerenja između policije, organizatora i učesnika okupljanja, sa ciljem bezbjednog i nesmetanog održavanja okupljanja.

Organizator

fizičko ili pravno lice, koje priprema, saziva, organizuje, održava, prati i nadzire održavanje okupljanja.

Redari

lica (ili uposlenici agencije za obezbjeđenje) koje odredi organizator da održava red i mir na okupljanju.

Voditelj skupa

lice koje odredi organizator i koje je u direktnom kontaktu sa policijom kako bi nadzirao održavanje okupljanja i usmjeravao rad redara (organizator i voditelj mogu biti isto lice).

Prema zajedničkom mišljenju Venecijanske komisije i OSCE-ovog Ureda za demokratske institucije i ljudska prava *“organizatori ne moraju odrediti nadzornike ni voditelje javnog skupa”*.

Incident

nepredviđena i iznenadna pojava, nerijetko neugodnog karaktera⁹.

Rješenje o zabrani održavanja okupljanja

pravni akt kojim nadležni policijski organ zabranjuje održavanje okupljanja.

Prekid ili onemogućavanje održavanja započetog skupa

poziv organizatora učesnicima da se raziđu, odnosno da se u tom momentu završi okupljanje. Također i/ili intervencija policijskih službenika kada postoje zakonski razlozi da primjenom različitih zakonskih ovlaštenja prekinu skup i onemoguće njegovo dalje održavanje.

---

8 Iako se termin koristi češće u zatvorenom okruženju, koncept je primjenjiv i u policijskom djelovanju. On podrazumijeva znanje o tome šta se dešava na predmetnoj lokaciji i stvaranje sigurnih uslova za djelovanje, održavanje korektnih odnosa koji osnažuju ulogu i autoritet policijskog službenika, te kompetentnost u obavljanju policijskih zadataka.

9 Neočekivan događaj ili sukob. Razlozi za pojavu incidenata na protestima mogu biti raznoliki i kompleksni. Mogu uključivati političke tenzije, ekonomske probleme, nezadovoljstvo građana, ⁷ili sukobe između različitih grupa sa suprotnim stavovima. Ponekad, loše upravljanje ili nedostatak dijaloga između policije i učesnika može doprinijeti stvaranja incidenta.

U svrhu izlaganja policijskih procedura kojima se štite ljudska prava tokom okupljanja u ovom materijalu, bilo koja grupa ljudi ili pojedinaca okupljenih na jednoj lokaciji kako bi ostvarili svoje pravo na slobodu izražavanja smatraju se učesnicima okupljanja. Autori materijala su bez obzira na ovo svjesni i ostalih generičkih termina koji se koriste kako bi se opisao veći broj ljudi okupljenih na istom mjestu, bez obzira na karakter okupljanja (politički, vjerski, ekonomski, itd), kao što je navedeno u donjoj (neiscrpnj) listi. Prema zajedničkom mišljenju¹⁰ Venecijanske komisije, i OSCE-ovog Ureda za demokratske institucije i ljudska prava o zakonskom okviru koji propisuje slobodu mirnog okupljanja u BiH, njena dva entiteta i Brčko distriktu „*određene vrste okupljanja mogu potaknuti određena regulatorna pitanja, ali sve vrste okupljanja zaslužuju zaštitu*“.

Općenito miroljubivi	Općenito sa elementima nasilja	Mogu biti miroljubivi ili sa elementima nasilja
Miroljubivo okupljanje – dovode nje ljudi zajedno na jedno javno mjesto kako bi formirali miroljubivu grupu	Građanski neredi pojedinaca – situacija u kojoj su ljudi ljuti i vjerovatno je da će protestovati ili boriti se	Javno okupljanje – dovodenje ljudi zajedno na jedan javni prostor kako bi se formirala grupa
Miroljubivi protest – miroljubivi izraz jakog neslaganja sa ili oponiranje nečemu	Javni protest – izražavanje jakog neslaganja sa ili oponiranje nečemu	Sportske ili druge proslave važne za javnost – specijalni događaj koji ljudi organizuju kako bi proslavili nešto
Javni skup/tribina – grupa ljudi koji su izabrani da se redovno sastaju i donose odluke za određenu oblast	Javni neredi – nasilno ponašanje većih grupa ljudi, početak pobune i javni nemiri	Zbor– veliki javni sastanak kako bi se podržala određena ideja ili politička partija
Javno izražavanje – stvari koje ljudi pišu ili rade kako bi pokazali kako se osjećaju, misle ili da iznesu ideje (sloboda izražavanja je sloboda da se kaže šta se misli i to je osnovno ljudsko pravo)	Pobuna – situacija u kojoj se grupa ljudi ponaša na nasilan način na javnom mjestu, često kao protest	Građanski otpor – jako neslaganje sa ili oponiranje nekom planu, ideji, itd; odbijanje poslušnosti
Protestni marš – hodanje ulicama u većoj grupi kako bi se izrazilo nezadovoljstvo protiv nečega Protestni kamp- fizički kamp koji postavljaju aktivisti, kako bi uspostavili bazu za svoj protest ili kako bi odgodili, otežali ili spriječili ono protiv čega protestuju	Revolt – protest protiv vlasti, posebno vlade, često uključuje nasilje, čin protesta protiv vlasti Buna – sinonim za revolt	Sjedeći/stajajući protest ili bacanje boje – izražavanje jakog neslaganja sa ili oponiranje nečemu u sjedećem položaju ili bacanjem boje (obično na javne objekte)
Demonstracije- sinonim za marš ili organizovan hod mnogo ljudi od jednog do drugog mjesta kako bi se protestovalo protiv nečega ili izrazilo mišljenje	Revolucija- organizovanje većeg broja ljudi da iskaže nezadovoljstvo izrazito nasilnim djelovanjem ili činom, usmjerena protiv vlasti	Javna procesija – niz ljudi ili auta koji se kreću naprijed polako, posebno kao veliki javni skup/sastanak s ciljem podrške određenoj ideji ili ceremoniji političke partije, čin kretanja na ovaj način (marširati u procesiji npr., grupe nezaposlenih ljudi iz cijele zemlje marširaju u procesiji prema glavnom gradu)

“Ja se ne slažem niti s jednom riječi koju si izgovorio, ali ću do smrti braniti tvoje pravo da ih izgovoriš.” Voltaire

Zakonski okvir

Sloboda okupljanja¹¹

“Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja s drugima. Ova prava neće biti ograničena izuzev na način propisan zakonom i koji je neohodan u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti ili javne sigurnosti, u cilju sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja ili morala ili zaštite prava sloboda drugih”.

Nadležnost za zakone o javnim okupljanjima pripada kantonima i Federaciji u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko distriktu BiH. U vrijeme sačinjavanja ovog praktikuma, zakoni su bili u različitim fazama nacрта ili usvajanja. Ti zakoni se takođe odnose na različite vrste skupova koji se kvalifikuju kao “okupljanja” u generičkom smislu u ovom praktikumu.

Ovo poglavlje takođe daje definiciju okupljanja koju koristi Institucija Ombudsmana za ljudska prava BiH, kao i pregled važećeg zakonskog okvira koji reguliše pitanje okupljanja.

Sloboda okupljanja¹²

Pravo na mirno okupljanje, odnosno sloboda okupljanja (ili sloboda mirnog okupljanja) jeste jedno od ljudskih prava i sloboda koje ima političku dimenziju i predstavlja osnovu moderne demokratije. Ono predstavlja osnovno ljudsko pravo koje može biti uživano samostalno ili kao dio grupe, neregistrovanih udruženja, pravnih lica i korporativnih tijela.

Okupljanja mogu služiti mnogim svrhama, uključujući i izražavanje različitih nepopularnih ili manjinskih stavova ili mišljenja. Ova sloboda može biti jedan od važnih načina za razvoj kulture i za zaštitu i čuvanje manjinskih identiteta. Zaštita slobode mirnog okupljanja jeste od ključne važnosti za stvaranje tolerantnog i pluralističkog društva u kojem grupe s različitim uvjerenjima, praksama i politikama mogu živjeti zajedno.

Ustavni okvir za slobodu okupljanja uključuje materijalne i procesne odredbe, čiji se sadržaj tumači u skladu sa međunarodnim standardima. U Bosni i Hercegovini sloboda

11 Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948) – član 20., Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (1950.) – član 11., Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966.) – član 21.

12 Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2021. godinu, str 72

okupljanja je zagantovana Ustavom BiH¹³, ustavima Republike Srpske i Federacije BiH¹⁴, Statutom Brčko distrikta BiH, te velikim brojem zakonskih i podzakonskih akata, i to prije svih zakonima o javnom okupljanju na nivou kantona, na nivou Brčko distrikta BiH i na nivou Republike Srpske.

Sloboda okupljanja može se zakonom ograničiti samo ako je to neophodno radi zaštite javnog zdravlja, morala, prava drugih ili bezbjednosti. Zbog svoje važnosti i čestog kršenja, sloboda okupljanja često je i predmetom postupaka pred Ustavnim sudom BiH.

---

13 Član II st. (3) i), Ustav Bosne i Hercegovine

14 Član II A.2. 1(1), Ustava Federacije Bosne i Hercegovine i član 30. Ustava Republike Srpske

20 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

Pregled domaćeg zakonskog okvira i međunarodnih standarda koji regulišu javna okupljanja

Domaći zakonski okvir				
	Federacija BiH	Republika Srpska	Brčko distrikt BiH	Kantoni u FBiH
Ustav	Član II A.2. 1(1)	Član 30		
Osnovni popisi koji regulišu javna okupljanja				
Zakon o javnom okupljanju	Temeljni propis koji uređuje javna okupljanja građana radi javnog izražavanja političkih, socijalnih i drugih uvjerenja i interesa, način organizovanja mirnih okupljanja i javnih protesta, javnih priredbi i drugih oblika okupljanja. Prava iz ovog zakona su slobodna i ostvaruju se na način propisan ovim zakonom.			
Zakon o osnovama bezbjednosti saobraćaja na putevima u BiH	Poglavlje VI	Poglavlje VII	Poglavlje VI	Poglavlje VI
Zakon o bezbjednosti saobraćaja na putevima Republike Srpske		Poglavlje VII		
Zakon o uređenju saobraćaja na području Kantona Sarajevo				Poglavlje X
Dodatni propisi koji regulišu vanredne situacije tokom javnih okupljanja nastale kršenjem materijalnih propisa				
Zakon o sprečavanju nasilja (i nedoličnog ponašanja) na sportskim priredbama	Precizira preventivno djelovanje u sferi javnih okupljanja na polju sportskih priredbi.			
Krivični zakon/zakonik	Štiti pravo svakom građaninu na javno okupljanje.			
Zakon o krivičnom postupku	Garantuje prava lica lišenih slobode u procesu na advokata, ljekara, prevodioca, obavještenje porodice ili trećeg lica po vlastitom izboru u slučaju krivične odgovornosti.			
Zakon o prekršajima	Propisuje postupak procesuiranja osoba koje čine prekršaje.			
Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira/Zakon o javnom redu i miru	Propisuje postupak održavanja priredbi kao što su vatrometi, bakljade i slično.			

Zakon o nabavljanju, nošenju i držanju oružja i municije/ Zakon o oružju i municiji Republike Srpske	Zabranjuje nošenje oružja na javnim okupljanjima
Zakon o policijskim službenicima/Zakon o policiji i unutrašnjim poslovima Republike Srpske	Definiše ovlaštenja i primjenu policijskih ovlaštenja i u kontekstu javnih okupljanja/ Definiše nadležnosti policije u kontekstu javnih okupljanja
Zakon o unutrašnjim poslovima	Definiše nadležnosti policije u kontekstu javnih okupljanja
Zakon o upravnom postupku	Propisuje proceduru odobravanja ili zabrane javnih okupljanja i pravo na djelotvoran pravni lijek
Međunarodni standardi	
UN deklaracija o ljudskim pravima	Član 20, 2
Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima	Član 21
Evropska konvencija o ljudskim pravima	Članovi 11, 3, 5, 9, 10
Preporuka Komiteta ministara Vijeća Evrope zemljama članicama Rec 2001(10) o Evropskom kodeksu policijske etike	IV Organizacijska struktura policije, st. 18 V Smjernice za policijsko djelovanje/intervenciju st. 37, st. 43, st. 45 VI Odgovornost i kontrola policije st. 61

Prava iz evropske konvencije o ljudskim pravima koja mogu biti narušena policijskim djelovanjem tokom osiguravanja okupljanja

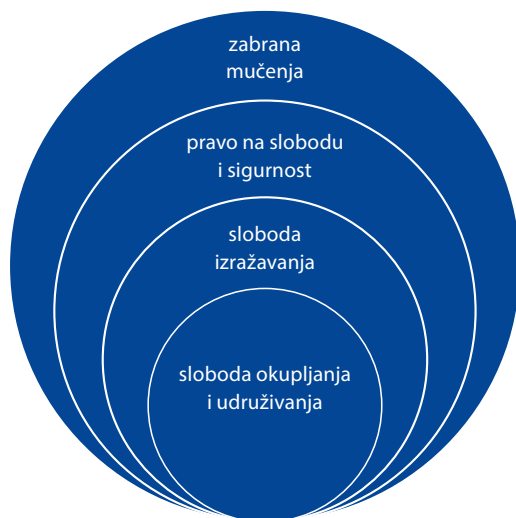
Zanimljivo je da se u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, u definiciji slobode izražavanja (čl 10, stav 2), navodi sljedeće:

“Ostvarivanje ovih sloboda, budući da uključuje obaveze i odgovornosti, može podlijegati takvim formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili sankcijama predviđenim zakonom i koje su neophodne u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, sprečavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja i morala, ugleda ili prava drugih, sprečavanja širenja povjerljivih informacija ili u interesu očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.”

Nigdje drugo u Konvenciji nije predviđena ovakva odredba u pogledu bilo kojeg drugog prava. Ovom odredbom se konstatuje da način na koji se koristi sloboda izražavanja može biti opasan.

Policija je dužna osigurati da se sloboda izražavanja ne koristi za narušavanje sloboda ili za napad na slobode drugih ili za podsticanje nasilja, diskriminacije ili mržnje prema drugima na osnovu rase, vjere, seksualne orijentacije, itd. ili za podiranje demokratskih principa.¹⁵

Grafički prikaz međusobne interakcije članova EKLJP koji regulišu okupljanja

15 “Kratak uvod u policijsko djelovanje tokom javnih okupljanja: vodič za praktičare”, Michael Boyle i Jean-Claude Vullierme, Vijeće Evrope, februar 2021

Član 3 **Zabrana mučenja**

Niko ne smije biti podvrgnut mučenju, ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.

Član 5 **Pravo na slobodu i sigurnost**

1. Svako ima pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti. Niko ne može biti lišen slobode osim u sljedećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:
  - a) u slučaju zakonitog lišenja slobode na osnovu presude nadležnog suda,
  - b) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode zbog neizvršenja zakonite sudske odluke ili radi obezbjeđenja ispunjenja neke obaveze propisane zakonom,
  - c) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode radi privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast zbog opravdane sumnje da je izvršilo krivično djelo, ili kada se to opravdano smatra potrebnim kako bi se preduprijedilo izvršenje krivičnog djela ili bjekstvo po njegovom izvršenju,
  - d) u slučaju lišenja slobode maloljetnog lica na osnovu zakonite odluke u svrhu vaspitnog nadzora ili zakonitog lišenja slobode radi njegovog privođenja nadležnom organu,
  - e) u slučaju zakonitog lišenja slobode da bi se spriječilo širenje zaraznih bolesti, kao i zakonitog lišenja slobode duševno poremećenih lica, alkoholičara ili uživalaca droga ili skitnica,
  - f) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode lica da bi se spriječio njegov neovlašćeni ulazak u zemlju, ili lica protiv koga se preduzimaju mjere u cilju deportacije ili ekstradicije.
2. Svako ko je uhapšen mora biti odmah i na jeziku koji razumije obavješten o razlozima za njegovo hapšenje i o svakoj optužbi protiv njega.
3. Svako ko je uhapšen ili lišen slobode shodno odredbama iz stava 1.c ovog člana mora bez odlaganja biti izveden pred sudiju ili drugo službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije i mora imati pravo da mu se sudi u razumnom roku ili da bude pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se usloviti garancijama da će se lice pojaviti na suđenju.
4. Svako ko je lišen slobode ima pravo da pokrene postupak u kome će sud hitno ispitati zakonitost lišenja slobode i naložiti puštanje na slobodu ako je lišenje slobode nezakonito.
5. Svako ko je uhapšen ili lišen slobode u suprotnosti s odredbama ovog člana ima utuzivo pravo na naknadu.

Član 10
Sloboda izražavanja

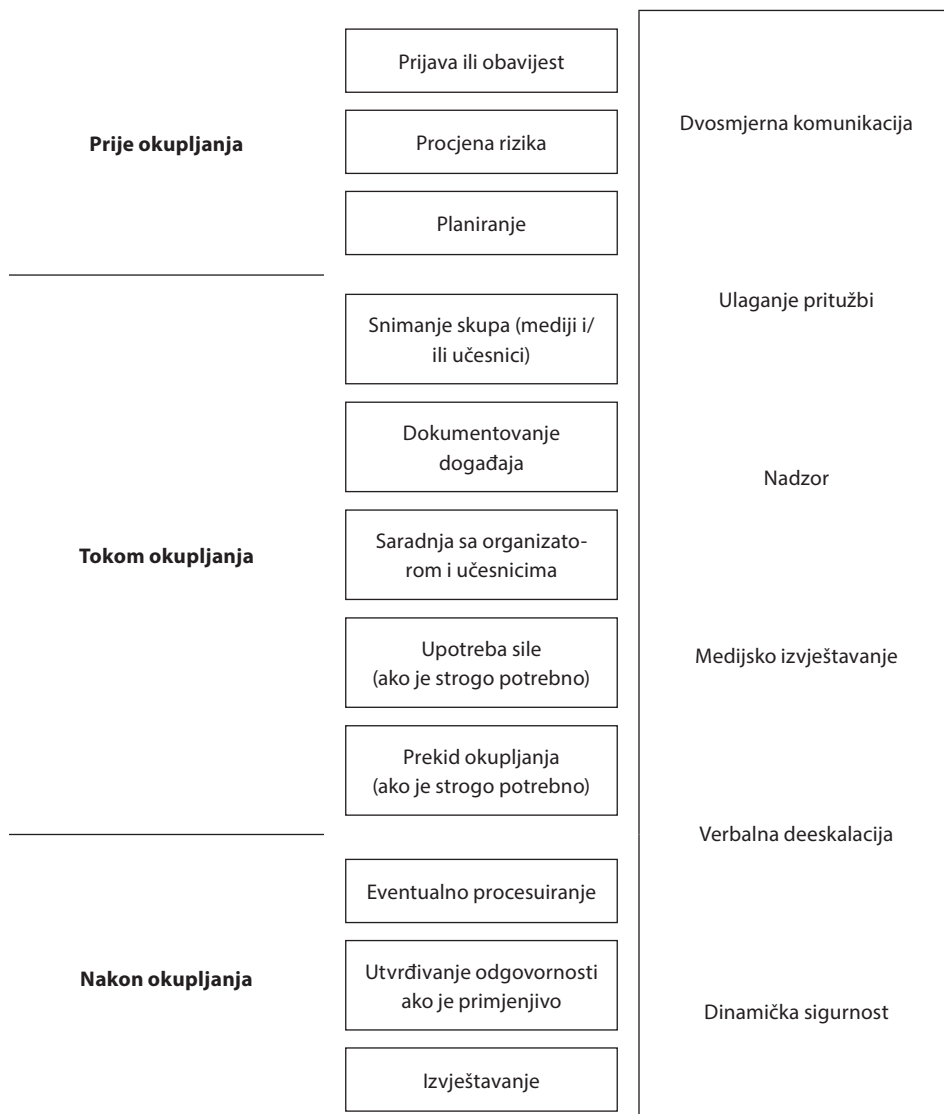
1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu posjedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprečava države da zahtjevaju dozvole za rad televizijskih, radio i bioskopskih preduzeća.
2. Pošto korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbjednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obavještenja dobijenih u povjerenju, ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

Član 11
Sloboda okupljanja i udruživanja

1. Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima, uključujući pravo da osniva sindikat i učlanjuje se u njega radi zaštite svojih interesa.
2. Za vršenje ovih prava ne smiju se postavljati nikakva ograničenja, osim onih koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti ili javne bezbjednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ovim se članom ne sprečava zakonito ograničavanje vršenja ovih prava pripadnicima oružanih snaga, policije ili državne uprave.

Operativne procedure za zaštitu ljudskih prava tokom učešća pojedinaca u okupljanju ili policijskog djelovanja tokom okupljanja

Hodogram¹⁶ radnji koje se poduzimaju tokom organizacije okupljanja

16 Definicija osmišljena za potrebe ovog praktikuma: okvirni hronološki plan ili slijed radnji nekog organiziranog procesa.

Прије окупљања

Пријава или обавијест

Појединци

1. Организатори/це формалних или неформалних окупљања обавјештавају полицијску агенцију о намјери окупљања на јавном простору. Ово обавјештење је битно доставити како би полицијски службеници/це могли на вријеме планирати заштиту права учесника окупљања, те сигурност осталих грађана.
2. Организатори окупљања полицијској агенцији пружају информације о мотивацији, интересима, контактним детаљима и својим личним подацима, локацији, планираном времену одржавања окупљања.
3. Полицијска агенција може на основу законских овлаштења тражити и друге врсте информација које су потребне за процјену ризика по сигурност учесника и заједнице или осталих грађана.
4. Организатори окупљања имају право тражити од полицијских агенција све информације које се могу учинити доступним, под условом да не угрожавају сами догађај.
5. Процјену врсте и обима таквих информација врши искључиво полицијска агенција на основу законских одредби. Грађани немају право притужбе на врсту и обим тражених информација.
6. Полицијска агенција може у планирање осигурања окупљања укључити организаторе, како би заједнички израдили комуникацијски план и стратегију.

Ово је, у интересу сигурног одржавања мирног окупљања, установљена пракса сарадње прије, за вријеме и након одржавања окупљања.

Полицијски службеници/службенице

1. Дежурни полицијски службеник/ца је дужан примити пријаву или обавијест окупљања.
2. Он/а усмено поучава појединаца/грађанку о правима и обавезама. Иста процедура се примјењује у случају да пријаву или обавијест о окупљању обавља организатор/ица окупљања.

Овај поучак је битан због заштите права појединца на слободу окупљања и удруживања, изражавања, мисли савјести и вјероисповијести.

3. Ако пријава или обавијест није спорна (не недостаје ниједна информација прописана законом), након консултације са руководиоцем/руководитељицом, она им се и просљеђује. Појединац/грађанка се упућују на протокол гдје им се потврђује пријем пријаве у писаној форми. Записник појединац/грађанка потврђује потписом и даје му се копија или потврда о пријему поднеска.
4. Уколико пријава или обавијест није исправно или је непотпуно попуњена, дежурни полицијски службеник/службеница упућује организатора руководиоцу/службеници који сачињава забиљешку или записник у којем се организатор упознаје са правима и обавезама, како би му се омогућило да подузима радње у оквирима законски предвиђених рокова.
Ово представља додатни механизам заштите остваривања права на окупљања.
5. Уколико се пријава или обавијест прими путем поште, у случају потребе се примјењују кораци 2, 3 и 4 (руководилац/руководитељица).

Полицијски руководиоци/руководитељице:

1. По пријему пријаве или обавијести о окупљању, полицијски руководиоцац/руководитељица разматра одобравање или неодобравање окупљања (на основу законских захтјева и у складу са стандардима/промишљањима изнесеним у овом практикуму) и надзире процјену ризика.
Темељита и транспарентна процјена ризика је важна ради заштите личне и опште сигурности, који су заштићени и правом на слободу и сигурност личности.
2. Усмено обавјештава подносиоца/подносиатељицу пријаве или обавијести да ли је скуп одобрен. Обавјештење о забрани се даје у писаној форми. У законски прописаном року доноси се рјешење о забрани, те наводећи конкретне разлоге само ако је то предвиђено законским одредбама и стандардима (укључујући оне наведене у овом практикуму).
Рјешење о забрани је битно доставити у законском року и у писаној форми са јасно наведеним конкретним разлозима ради остварења права на улагање жалбе.
3. Рјешење се уручује подносиоцу/подносиатељици који може поднијети жалбу Министарству у законски прописаном року или га евентуално оспорити у судском поступку.

Полицијски службеници који осигуравају окупљање не требају бити

- називани погрдним именима;
- предметом увреда на личној основи;
- пљувани, физички нападани и злостављани на други начин;
- намјерно провоцирани.

Они су јавни службеници који врше своја законска овлаштења и испуњавају законске и релевантне захтјеве своје професије, укључујући захтјеве у смислу реаговања на ове и друге неправилности, ако настану. Обучени су за поступање у оваквим ситуацијама и њихов праг толеранције мора бити виши, али истовремено имају и сва права из Европске конвенције о људским правима која имају и учесници окупљања или општа популација.

Полицијски службеници током обављања својих задатака не престају бити људска бића и тиме такођер потпадају под заштиту Европске конвенције о људским правима!

Процјена ризика и планирање

Појединци:

1. Без обзира на претходна евентуално негативна искуства у сарадњи са полицијским агенцијама, организатори окупљања требају сваки наредни пут исказати спремност на дискусију и сарадњу. Ово је важно због остваривања самог циља окупљања. Сарадња се темељи на повјерењу – оно се тешко стиче и лако губи. Обзиром да су полицијски службеници “продужена рука државе” учесници окупљања и грађани носе свој дио одговорности за ефикасну сарадњу. Једна негативна појава или догађај за који су одговорни учесници или организатори окупљања могу имати штетне посљедице на сарадњу са полицијском агенцијом.

*Повјерење долази пјешнице, али одлази на коњу.
Данска пословица*

2. Двосмјерна комуникација се држи отвореном током цијелог трајања окупљања како би се избјегла могућност “изненађења” која могу угрозити сигурност учесника/ца или грађанства. То значи да грађани/грађанке одговарају на упите полицијских службеника/ца и обрнуто. Тиме се остварује динамичка сигурност тијеком окупљања.

Тиме се омогућава рјешавање евентуалних несугласица на миран начин уз пуно поштовање права учесника на остаривање њиховог права на окупљање.
3. Ефикасна комуникација са полицијским службеницима/службеницама подразумијева пристојан разговор, без увреда или тешких ријечи, смирено држање и поштовање које заслужује јавни службеник/ца који се понаша на професионалан начин - што полицијски службеници/це јесу. Комуникација је отворена и искрена, те је као таква - кључна за градњу повјерења.
4. Вође у заједници и они који могу утицати на размјену информација сарађују са полицијским агенцијама на исти начин као и организатори/це окупљања.

Комуникација и у овом случају омогућава полицијским службеницима/службеницама да заштите права учесника/ца, појединаца и шире заједнице. У коначници, то подразумијева мирно одвијање окупљања.

30 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

Полицијски службеници/службенице:

1. Полицијски службеник или службеница на терену врши провјере и прикупља све информације на које треба реаговати како би се осигурали услови неопходни за одржавање окупљања, да ли има безбједносних сметњи за одржавање скупа.

Циљ овог прикупљања података је заштита права других појединаца који учествују или не учествују у окупљању.

Полицијски руководиоци/руководитељице:

1. Полицијски службеник/службеница који доноси одлуку о одобравању окупљања ефикасно комуницира са организатором скупа, појединцима и другим релевантним институцијама како би се олакшало остваривање права на окупљање.

Начин ефикасне комуникације описан је у додатку овог практикума: двосмјерна комуникација, активно слушање, итд.

2. Анализира прикупљене податке и информације из властите агенције и других агенција, одобрава процјену ризика како би се ублажиле околности неопходне за одржавање окупљања, ризик по сигурност учесника/ца и посматрача и даје генералне смјернице за израду плана осигурања окупљања.

Надзор над изградом плана осигурања окупљања је изузетно битан јер добар и проводив план смањује могућност арбитарних или одлука донесених напречац, смањује могућност злоупотребе права на окупљање.

Сарадња са другим полицијским агенцијама, релевантним институцијама и појединцима гарант је већег степена сигурности у заједници.

3. Креира и налаже провођење оперативно-превентивних мјера које су резултат процјене ризика (праћење, надзор, присуство) ако се ради о окупљању навијачких скупина на спортским догађајима.

Овиме се штите индивидуална права учесника/ца окупљања и опћенито сигурност заједнице.

4. Даје сагласност/одобрава план ангажмана полицијских службеника/ца (по врстама осигурања).

Ово је важно ради несметаног одвијања живота и здравља других људи који не учествују директно у окупљању.

5. Доноси одлуку о броју ангажованих полицијских службеника/ца и о употреби материјално-техничких средстава, укључујући специјализовану опрему. Одлука је сразмјерна степену процијењеног ризика (нпр., довољан број полицијских службеника/ца према броју учесника/ца, довољан број

полициских службеница, већи број ангажованих полициских снага ако се очекују контра-протести, итд).

Овиме се смањује могућност изношења навода о злостављању. Недовољан број службеника/ца повећава могућност непланског и журног дјеловања у којем су могућа већа кршења права учесника/ца и посматрача.

Полиција није једини гарант људских права. На примјер, министарства саобраћаја (обустава или измјена режима саобраћаја) и/или здравства (епидемиолошке мјере, прекомјерна загађеност зрака, итд) доносе одлуке које имплементира Министарство унутрашњих послова.

32 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

Студија случаја – најављена окупљања у којима не вриједи правило “пос-тупи по закону!”

Сценариј из стварне праксе: Група пољопривредника најављује јавно окупљање због повећане цијене сјемена пшенице. Протести су планирани за три дана у уторак, 13. маја у 14.00 сати. Очекује се група од око 100-тињак пољопривредника, сви са тракторима. Саобраћајница коју намјеравају блокирати је магистрални пут Сарајево-Зеница. У пријави јавног окупљања истакли су циљ: утицати на доносиоце одлука да повећају стимулативни удио државе у набављању сјемена; списак редара; личне податке организатора; очекивани број учесника и возила; податке о мјерама које је организатор подузео за одржавање окупљања.

Организатор упозорава да је тражио од Министарства саобраћаја сагласност за измјену режима саобраћаја, али уз пријаву није приложио одобрење.

Ипак, овај скуп полиција није забранила.

Улога и дужности полицијских службеника - листа за провјеру поштовања људских права

Процедура прије окупљања	Утиче/гарантује остваривање људских права
запримање пријаве или обавијести	слобода окупљања, слобода изражавања
прикупљање и провјера информација	слобода окупљања
обављање интервјуа и сачињавање забиљешки-записника	слобода окупљања, поштовање приватности
Процедура током окупљања	
непосредно осигурање	слобода окупљања
контакт са организатором и учесницима по потреби (динамичка сигурност)	слобода окупљања
преношење наредбе и реализација евентуалне одлуке о прекиду	слобода окупљања
извјештавање	слобода окупљања

Улога и дужности полицијског руководиоца или руководиоцице – листа за провјеру поштовања људских права

Процедура	Утиче/гарантује остваривање људских права
процјена ризика по личну и општу безбједност	слобода окупљања, живот, слобода и сигурност личности, забрана злостављања
контакт са организатором	слобода окупљања
сарадња са другим агенцијама или институцијама (хитна помоћ, ватрогасци, итд)	слобода окупљања и удруживања
одлука о одобрењу или забрани окупљања	слобода окупљања
сачињавање плана осигурања	слобода окупљања, слобода изражавања
обавјештавање јавности	слобода окупљања, слобода изражавања
реализација и контрола плана (админ. контрола)	слобода окупљања, живот
оцјена, анализа и извјештавање	слобода окупљања

Напомена: у складу са одредбама већине важећих закона о јавном или мирном окупљању, организатор је дужан омогућити несметан пролазак возилима полиције, хитне помоћи, ватрогасним возилима и возилима јавног градског саобраћаја на скупу, како би те службе несметано и благовремено извршиле послове и задатке у оквиру својих надлежности, дефинисане законским и подзаконским актима. Прије свега је њихов задатак заштитити права других појединаца, и то: права на живот, права да не буду подвргнута мучењу или нехуманом и понижавајућем поступању или кажњавању, права на слободу и сигурност личности, те права на имовину. Полиција, као инструмент државе за заштиту владавине права, мора реаговати на уживања ових права, поред уживања права на слободу окупљања. То значи да мора примјенити полицијске власти, као што су издавање наређења и упозорења, те употреба силе као крајње средство у свом раду, како би спријечили нереде и заштитили права и слободе свих.

Tokom okupljanja

Snimanje, dokumentovanje, saradnja, upotreba sile i prekid okupljanja

Pojedinci:

1. Učesnici okupljanja ili pojedinci/osobe za koje se sumnja da bi mogli predstavljati sigurnosni rizik (nošenje oružja ili drugih predmeta koji se mogu iskoristiti za činjenje krivičnih djela ili kršenje javnog reda i mira) mogu biti predmetom redovnog ili nasumičnog (*ad hoc*) pregleda.¹⁷ Pojedinaac može biti podvrgnut pregledu na otvorenom ili detaljnom pretresu¹⁸ u zatvorenom prostoru.
Ukoliko se primjenjuje, pretres obavlja osoba istog pola. Od pojedinaca se može zatražiti i da prođu kroz metal detektor vrata prilikom ulaska u prostor na kojem je organizivano okupljanje ili da se nad njima i njihovim stvarima obavi pregled. Zakonski okvir o osnovama i procedurama, uključujući odobrenje za pretres pojedinaca, potpuno su primjenjiva u ovom kontekstu.
2. Ako se pregled ili pretres obavlja pred očima javnosti, policijski službenik ne smije učiniti ništa da pojedinca osramoti ili na drugi način naruši njegovo samopoštovanje (skidati odjeću, govoriti pogrdne riječi, ismijavati pojedinčeva uvjerenja, itd).
3. Pojedinaac ili učesnik okupljanja ima pravo na ulaganje pritužbe ako smatra da je njegovo ili njeno pravo prekršeno od strane policijskog službenika ili službenice (rasna, etnička, LGBTIQ+, mladi ljudi specifičnog porijekla, itd.) Pojedinaac ima pravo da se policijski službenik prema njemu ponaša civilizovano i pristojno, poštujući njegovo dostojanstvo.
4. Ukoliko je pojedinac pripadnik naroda koji nosi vjerska pokrivala, onda ima pravo da se sa njegovim vjerskim obilježjima postupa sa poštovanjem i da policijski službenik koji vrši pretres dâ objašnjenje zašto traži nešto od pojedinaca (na primjer da skine pokrivalo za glavu). Policijski službenik bi trebao tražiti saglasnost pojedinaca za pretres vjerskih obilježja.
5. Učesnik okupljanja ili pojedinac promatrač može snimati sve što se dešava na javnom prostoru, bez ograničenja. To uključuje i postupanje pojedinih policijskih službenika tokom osiguranja okupljanja.

17 Učesnik javnog okupljanja se pregleda. Lice lišeno slobode, kao i izvršilac krivičnog djela, se pretresaju.

18 Za operativne procedure standardnog i detaljnog pretresa pogledati Smjernice za postupanje sa licima lišenim slobode u zatvorenom okruženju, praktikum sačinjen u okviru zajedničkog projekta Evropske unije i Vijeća Evrope „Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku“

34 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

Bitno je naglasiti da ni pojedinac ni policija nemaju pravo javno objavljivati taj snimak bez dužne pažnje posvećene pravu na poštivanje privatnog života, privatnosti, te promišljanju o zaštiti ličnih podataka.

6. Pojedinac koji obrađuje lične podatke drugih učesnika okupljanja (snimanjem mobitelom ili na drugi način) moraju biti svjesni da se usmjeravanje kamere u pojedinca može, ovisno o načinu na koji je urađeno i od okolnosti pod kojima je urađeno, smatrati zastrašivanjem ili čak prijetnjom ili u najboljem slučaju može uzrokovati da se osoba koju se snima osjeća da je ugrožena njena privatnost. Bez obzira što je ta osoba policijski službenik, i on/a kao takav ima pravo da se osjeća ugroženim. Rad policijskih službenika je podložan visokom stepenu transparentnosti, što je obaveza koja proističe iz njihovog statusa javnog službenika. Zbog preventivnih mjera koje su definisane zakonom (uključujući upotrebu vidljivih, ali kodiranih obilježja itd.) mogu se osjećati zastrašenim ili gonjenim i zbog samog obavljanja svoje službene dužnosti.

Važno je napomenuti da se osoba koja se snima može i usprotiviti obradi ličnih podataka. Ukoliko to ne ispoštuje, osoba koja snima podliježe odgovornosti u skladu sa Zakonom o zaštiti ličnih podataka BiH i ostalih zakona koji regulišu zaštitu ličnih podataka.

7. Video snimak (mobitelom, dronom, video kamerom, itd.) može se iskoristiti u okolnostima u kojima se dokazuje eventualno neprofesionalno ponašanje policijskih službenika. Dijeljenje ovakvih snimaka na medijima ili društvenim mrežama bez dužne pažnje posvećene pravu na poštivanje privatnog života, privatnosti, promišljanju o zaštiti ličnih podataka može narušiti pravo na privatnost policijskih službenika, na koja i oni također imaju pravo po Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima. U slučaju potrebe, ove snimke učesnici okupljanja ili organizatori su dužni učiniti dostupnim organima gonjenja.
8. Učesnik okupljanja ili pojedinac promatrač treba biti u stanju identifikovati policijskog službenika (ime na pločici ili identifikacijski broj). Policijski službenik je dužan nositi identifikacijsku oznaku na vidljivom mjestu. Obaveza identifikacije vrijedi i u obrnutom slučaju, pojedinac-policijski službenik.
9. Pojedinac i učesnici javnih okupljanja shvaćaju da se policijski službenici tokom izvršavanja zakonskih ovlaštenja mogu naći u situaciji da primijene silu ako je to apsolutno neophodno kako bi se zaštitili ili odbranili drugi učesnici ili promatrači okupljanja ili u drugim okolnostima u kojima su životi ili imovina ugroženi.

Pravo na život je apsolutno pravo prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima. To znači da je neotuđivo, osim u slučajevima propisanim zakonom.

10. Primjena sile može dovesti grupu pojedinaca do njihove reakcije koja također može biti agresivna i izazivati kontra-efekat.

**Primijenjena sila u bilo kojem slučaju mora biti:
1. zakonita 2. strogo neophodna 3. proporcionalna**

11. Pojedinci i učesnici okupljanja su svjesni da se prema njima može upotrijebiti opravdana sila. Upotrebi bilo kakve sile u pravilu prethodi pokušaj verbalne deeskalacije sukoba.
12. Opravdana sila se koristi samo kad i ako je verbalna deeskalacija sukoba bila neuspješna. Upotreba sile mora biti zakonita, proporcionalna nasilju, nezakonitom ponašanju ili otporu koji pojedinac pruža, a koje ovlašćuje upotrebu sile (npr. bježanje sa lica mjesta na kom je počinjeno krivično djelo ili je narušen javni red i mir). Takođe, opravdana sila mora biti samo striktno neophodna, neophodnog trajanja i intenziteta. Odluka i ovlaštenja za upotrebu sile su regulisani domaćim zakonima.
13. Organizator učesnicima okupljanja skreće pažnju da osiguravanje skupa, pored policije, radi i redarska služba koju je angažovao organizator. Ukoliko redarska služba ne može osigurati skup, osiguranje javnog reda i mira preuzima policija sa svojim ovlaštenjima.
14. Nijedan mirni učesnik okupljanja ne smije biti predmetom primjene sile ukoliko se nije ponašao na način koji daje ovlaštenja policiji da djeluje. Policijsko djelovanje jeste i mora biti ciljano usmjereno samo i isključivo na "problematične" pojedince kako bi se zaštitilo pravo na okupljanje ostalih učesnika ili prisutnih pojedinaca.
15. Ukoliko policijski službenici ili službenice moraju nametnuti neka ograničenja tokom okupljanja kako bi zaštitili prava drugih ili kako bi održali sigurnost u zajednici ili u javnom prostoru, ta su (ili će biti) ograničenja zakonita, neophodna i svrshishodna. Organizatori i učesnici okupljanja moraju to imati na umu - da policijski službenici samo i isključivo obavljaju svoj posao i zadatke koji su im povjereni zakonom i za koji imaju ovlaštenja- za čiju pravilnu primjenu na kraju krajeva i odgovaraju.
16. Organizatori, učesnici okupljanja i pojedinci- promatrači su svjesni da policijske agencije mogu primijeniti ograničenja, čak i zabraniti održavanje okupljanja ako postoji ozbiljan rizik od narušavanja javnog reda i mira koji se ne mogu na drugi način spriječiti.

Ipak, sam strah od mogućnosti nastajanja kontra-protesta nije dovoljan razlog za nametanje ograničenja.
17. U donošenju odluke o i vršenju ograničenja, policijski službenici ne diskriminiraju grupu niti učesnike okupljanja pojedinačno ni na kojoj osnovi - rase, boje kože, spola, vjerske pripadnosti političkog ili drugog uvjerenja. Odluke i djelovanje nisu arbitrarni (proizvoljni) i dobro su utemeljeni, kako se ne bi ukaljale mogućim diskriminatornim motivima ili pristupima.

36 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

To im je zabranjeno i domaćim zakonima i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. BiH je pristupila Konvenciji u julu 2002. i ona ima najjaču pravnu snagu u državi. Njene odredbe se primjenjuju direktno, imaju jaču snagu od Ustava. Policijski službenici su svjesni da snose krivičnu odgovornost za bilo kakvu diskriminaciju koja proističe iz kršenja odredbi Konvencije.

18. Kao mirni učesnik okupljanja pojedinac se može naći u situaciji koja ima elemente nasilja. Od suštinske je važnosti da pojedinci komuniciraju sa policijskim službenicima i slijede njihove upute za razilaženje ili udaljšavanje sa lica mjesta.

To je u interesu njihove lične sigurnosti i stoga pojedinci trebaju pratiti rutu izlaska sa mjesta događaja koju im preporuči policijski službenik.

Policijske službenice/ci:

Svaka policajka/policajac koji učestvuju u osiguranju okupljanja dužni su u svakom momentu na vidljivom mjestu nositi značku ili identifikacijski broj, ime i prezime. Time se omogućava pravo učesnicima na zaštitu od mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja. Do kršenja ovog prava može doći u slučaju prekomjerne upotrebe sile i nemogućnosti identifikacije policijske službenice/ka koja je prema navodima učesnika počinila/počinio zlostavljanje.

Policijske agencije imaju razvijene dodatne instrumente koji pomažu u identifikaciji njihovih službenica/ka (bodi kamere, npr.), a sve u cilju zaštite građana i ostvarivanja njihovih prava.

1. Policijska službenica/k obavlja KDZ¹⁹ (kontradiverziona zaštita) pregled lokacije ili javnog prostora na kojem se namjerava održati okupljanje i uklanja opasna sredstva. Za privatne ili na drugi način zaštićene prostore, pribavlja se saglasnost ili relevantno ovlaštenje, uključujući naredbu suda. Organizator preuzima čist prostor potpisivanjem zapisnika, čime preuzima i odgovornost za prostor.
Ovo je bitno kako bi prostor bio čist od sredstava koja bi se eventualno mogla koristiti za narušavanje javnog reda i mira ili zlostavljanje, odn. kako bi se zaštitila ljudska prava učesnika okupljanja na javnom mjestu.
2. Policijske službenice/ci također blokiraju prostor ili obezbjeđuju lokaciju i provode izmjenu režima saobraćaja i mjere saobraćajnog usmjeravanja.

¹⁹ KDZ je mjera osiguranja koja podrazumijeva pregled korištenjem metal-detektorskih vrata i ručnog metal- detektora.

Ove aktivnosti su bitne kako bi se zaštitila prava učesnika okupljanja a također i omogućila nesmetana organizacija životnih potreba drugih pojedinaca.

3. Nakon blokade prostora, vrši se fizička priprema prostora za kontrolisani ulazak na mjesto okupljanja (barikade, ograde i sl.), vrši se sigurnosni pregled²⁰ osoba koje ulaze u prostor predviđen za okupljanje. U slučaju da se moraju angažovati dodatne policijske snage, angažuju se prema planu.

Angažman dodatnih policijskih snaga bitan je kako bi se zaštitilo pravo učesnika koji ne prave incidente da nastave svoje okupljanje.

4. Policijske službenice/ci ne nameću nikakva ograničenja medijima za snimanje ili izvještavanje o okupljanju, osim ako to ne nalaže sigurnosna situacija.

Na taj način se štite život i prava samih pripadnika medija. Sloboda pristupa medija okupljanju omogućava javnosti pravo na pravovremenu i potpunu informaciju.

5. U slučaju da pripadnik medija ometa rad policije, policijska službenica/k prijavljuje to nadležnoj rukovoditeljici/rukovoditelju, ne napuštajući svoje radno mjesto. Istovremeno primjenjuje zakonske mogućnosti, počevši od verbalne deeskalacije sukoba, usmenog upozorenja i, konačno, primjene sile na osnovu zakona: proporcionalno, samo u striktno neophodnom trajanju ovisno o ponašanju pojedinca i poštujući prag patnje i bola.
6. Prisutvo policijske službenice/ka na okupljanju prvenstveno podrazumijeva preventivni nadzor, odnosno praćenje situacije i preventivnu reakciju na eventualna dešavanja.

Tokom cijelog trajanja okupljanja policijska službenica/k je u stalnom kontaktu sa organizatorom (dinamička sigurnost), kako bi se preduprijedilo kršenje prava učesnika eventualnim incidentnim situacijama.

7. U mogućim incidentnim situacijama, rukovoditeljica/lac poziva organizatora da poduzme mjere:
  - usmjeravanje redara i prebacivanje redara sa jednog na drugo mjesto,
  - obraćanje učesnicima i pozivanje na nastavak mirnog okupljanja,
  - pozivanje na prekid okupljanja ukoliko je to direktiva policije,
  - izolovanje ili udaljavanje osoba koje izazivaju incidentne situacije, itd.

Cilj ovih mjera je omogućiti ostvarenje prava na život, na zdravlje, na okupljanje na miran način, prema prvobitnom planu.

8. U slučaju nastanka incidentne situacije ili saznanja o mogućnosti njenog nastanka (posmatranjem, dojavom, itd.) policijska službenica/k obavještava rukovoditeljicu/rukovodioca i po njenom/njegovom odobrenju poziva poja-

²⁰ Za više detalja vidjeti priručnik *Ljudska prava lica lišenih slobode u zatvorenim okruženju*, EU/VE program Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku (2019-2022).

38 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

čanje (dodatne snage raspoređene u blizini) kako bi se zaštitilo pravo na okupljanje ostalih učesnika i da ne bi došlo do eskalacije sukoba.

9. Reakcija policijske službenice/ka na nastalu incidentnu situaciju je primjena ovlaštenja ako za to postoje uslovi (broj učesnika prema kojima treba reagovati). Ovlaštenja obuhvataju verbalnu deeskalaciju sukoba. Ako je njena profesionalna procjena da je neizbježna upotreba sile, primjenjuje je zakonito, postepeno, proporcionalno, poštujući prag bola i samo u apsolutno neophodnom trajanju. Policijska službenica/k upozorava na upotrebu sile i naređuje učesnicima da se raziđu i napuste prostor.

Ovo je jedan od načina verbalne deeskalacije sukoba.

Primjena sile može dovesti grupu građana do njihove reakcije koja takođe može biti agresivna i izazivati kontra efekat.

10. U slučaju povrede nekog od učesnika, policijska službenica/k su dužni pružiti prvu pomoć s ciljem zaštite života i zdravlja pojedinaca ili učesnika okupljanja. Ako to situacija zahtijeva, poziva hitnu pomoć i omogućava joj nesmetan pristup povrijeđenom učesniku okupljanja ili pojedincu, s ciljem što efikasnije zaštite njegovog/njenog života i zdravlja. Međutim, kao redovna preventivna mjera, savjetuje se da se osigura prisustvo medicinskog osoblja na samom mjestu dešavanja kao dio pripremljenih planiranih aktivnosti.
11. Po završetku incidentne situacije i njenog stavljanja pod kontrolu, policijska službenica/k omogućava nastavak okupljanja za preostale učesnice/ke, a samim tim i nastavak uživanja prava na okupljanje. Također, vodi računa o ličnoj i opštoj sigurnosti svih prisutnih provodeći mjere prema prvobitnom planu.
12. Policijska službenica /kaudio i video snima cijeli tok okupljanja video kamerama ili drugim uređajima za snimanje (dronom, bodi kamerama, itd.).

Ovi snimci su potrebni za dokazivanje eventualnih navoda o zlostavljanju, odnosno odgovornosti učesnika, kao i policijskih službenica/ka.
13. Policijska službenica/k su dužni dati tačan i savjestan izvještaj tokom utvrđivanja opravdanosti upotrebe sile, podnijeti izvještaj o upotrebi sredstava sile - ako su ih lično upotrijebili.
14. Ako je policijska službenica/k svjedočila prekomjernoj upotrebi sile od strane kolegice/kolege u timu, dužna je taj slučaj prijaviti prema protokolima svoje agencije.

Time se izbjegava nekažnjivost i omogućava ostvarivanje prava na zaštitu od mučenja, nehumanih i ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja.²¹

---

21 Za više detalja vidjeti priručnik *Ljudska prava lica lišenih slobode u zatvorenom okruženju*, EU/VE program Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku (2019-2022).

15. Ukoliko tokom okupljanja policijska službenica/k primi usmenu pritužbu nekog od učesnika na ponašanje policijskih službenica/ka ili svoje vlastito, upućuje učesnika okupljanja da kontaktira Jedinicu za profesionalne standarde ili direktno nadređenu, tužilaštvo, ured Ombudsmana, itd. Policijska službenica/k su dužni dati tačan iskaz i u potpunosti saradivati sa tužilačkim organima u istražnim radnjama, ako je to potrebno.

Ovim se omogućava ostvarivanje prava na ulaganje pritužbe.²²

***Primijenjena sila u bilo kojem slučaju mora biti:
1. zakonita 2. strogo neophodna 3. proporcionalna***

Policijske rukovoditeljice/oci:

Rukovoditeljice/rukovodioci u složenim situacijama, svojim autoritetom, ulogom, profesionalnim statusom ("produžena ruka države") garantuju ličnu i opštu sigurnost učesnika javnog događaja i njegovo nesmetano odvijanje. Samim tim garantuje i ostvarenje prava učesnika okupljanja.

1. Dužnost policijske rukovoditeljicerukovodioca je planiranje svih potrebnih sigurnosnih mjera i stalni aktivni nadzor nad njihovim provođenjem, kao i stalna efikasna komunikacija i saradnja sa partnerima u osiguranju (komunalne službe, sud, tužilaštvo, hitna pomoć, vatrogasna služba, međunarodni posmatrači, itd.).
Aktivnim nadzorom se djeluje preventivno i omogućava se veći stepen poštovanja ljudskih prava učesnika u okupljanju, prije nego dođe do njihovog kršenja ili narušavanja.
2. Rukovoditeljica/rukovodilac, pored odjela za odnose sa javnošću svoje agencije, ima ovlaštenje za komunikaciju sa medijima i davanje informacija o rutama kretanja, alternativnim pravcima, itd. - putem kojih pojedinci ostvaruju pravo da budu informisani o javnim događanjima.
U konačnici ovo omogućava pojedincima da ostvaruju svoja druga prava (npr., pravo na zdravstvenu zaštitu u slučaju potrebe za prilaskom zdravstvenim, obrazovnim ustanovama tokom okupljanja, itd.).
3. Osim komunikacije sa medijima, policijska rukovoditeljica/rukovodilac održava stalnu i efikasnu direktnu komunikaciju sa organizatorom, kako bi se efikasnije i efektivnije ostvarilo pravo na okupljanje. Komunikacija samo sa medijima nije dovoljna i zato u najboljem interesu zajednice, policijsko rukovodstvo komunicira i saraduje sa svim fizičkim i pravnim licima i institucijama, dajući pravovremene informacije, upute i smjernice.

Ova je komunikacija i saradnja nužna kako bi se omogućilo normalno funkcionisanje zajednice i ostvarivanje prava ostalih građana (koji ne učestvuju u okupljanju).

²² Ibid.

40 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

4. U slučaju incidentnih situacija, rukovodstvo poziva voditeljicu/voditelja ili organizatoricu/organizatora okupljanja na uspostavljanje narušenog reda putem redara i usmenih uputa učesnicima okupljanja. U slučaju da voditeljica/voditelj ili organizatorica/organizator nije u mogućnosti ili ne postupi po uputama ili narednjima policijskog rukovodstva, oni poduzimaju mjere na sprečavanju nereda (izolovanje lica koja prave nered kako bi se omogućio nastavak okupljanja) i, ako nema druge mogućnosti, prekidu okupljanja.

Ovo je potrebno kako bi se zaštitila prava ostalih učesnika i pojedinaca, npr., pravo na život, slobodu i sigurnost, a u konačnici i prava na okupljanje.

5. Kada nastupi stvarna opasnost po zdravlje ljudi i imovine (veći nemiri, masovne nasilje, itd.) a koje organizatorica/organizator više ne može da kontroliše, rukovodstvo policije odobrava upotrebu sile u većem obimu, odnosno angažuje više policijskog osoblja. Dužnost policijskog osoblja je u tom slučaju da prati naredbe i da silu upotrebljava u skladu sa zakonom. Sila se može upotrijebiti i bez naredbe rukovodstva kada je ugrožen život policijskog osoblja ili drugih ljudi. Ako su stvoreni uslovi, nastavlja se okupljanje.

Time štiti pravo na sigurnost i slobodu ličnosti ostalih učesnika.

6. Policijsko rukovodstvo odlučuje o angažmanu predviđenih rezervnih ili dodatnih snaga ukoliko policijsko osoblje koje provodi mjere osiguranja okupljanja nisu u mogućnosti osigurati sigurno i nesmetano održavanje okupljanja. Ako zbog ove odluke nastupe posljedice u obliku kršenja ljudskih prava (život, sigurnost, nastavak okupljanja, itd.), rukovoditeljica/rukovodilac podliježu proceduri predviđenoj za utvrđivanje objektivne odgovornosti (zbog eventualne pogreške u procjeni rizika i planiranja).

U tom smislu, ne razlikuje se od ostalih policijskih službenika/ca.

7. Policijsko rukovodstvo u slučajevima kršenja prava učesnika okupljanja (zlostavljanje, ugrožavanje lične sigurnosti, itd.) dokumentuje, istražuje i dostavlja Jedinici za profesionalne standarde ili tužilačkim organima ili drugim nadležnim organima svu raspoloživu pisanu dokumentaciju. Također, dostavlja i tačne i pouzdane potrebne informacije radi utvrđivanja disciplinske ili eventualne krivične odgovornosti.

Odgovornost je posebno velika u slučaju težih kršenja ljudskih prava ili drugih posljedica, npr., rušenje ustanova ili objekata, paljenje auta, narušavanje prava na imovinu.

Djelujte uz temeljito promišljanje, ali brzo reagujte i poštujujte i postupajte po informacijama policijskih službenika/ka kako biste zaštitili život i ličnu sigurnost, kao i opću sigurnost na javnom mjestu !

Studija slučaja – spontana okupljanja u kojima ne vrijedi pravilo “postupi po zakonu!”

Scenarij iz stvarne prakse: Grupa pojedinaca okuplja se spontano na trgu glavnog grada oko 13 sati. Razlog okupljanja je nedavna odluka Vlade da poveća stopu poreza na knjige.

U grupi je u početku bilo 10-tak pojedinaca, ali protekom vremena na trgu se priključuje sve veći broj pojedinaca. Trenutno je na trgu prisutno 50-tak ljudi koji izvikuju parole i pokušavaju zaustaviti saobraćaj i privući sve veći broj ljudi.

Grupi primjećuje patrola u policijskom automobilu koja je u redovnoj ophodnji.

Uloga i dužnosti policijskih službenika - lista za provjeru poštovanja ljudskih prava

Procedura	Utiče/garantuje ostvarivanje ljudskih prava
zaštita sigurnosti pojedinaca koji se već nalaze na trgu, ali ne učestvuju u okupljanju	sloboda okupljanja
prenošenje informacija rukovodiocu, bez odlaganja	sloboda okupljanja
prikupljanje dodatnih informacija od učesnika	sloboda okupljanja
održavanje javnog reda i mira	sloboda okupljanja, privatni život, zabrana zlostavljanja, sloboda izražavanja
saradnja sa organizatorom	sloboda okupljanja

Uloga i dužnosti policijskog rukovodioca ili rukovoditeljice - lista za provjeru poštovanja ljudskih prava

Procedura	Utiče/garantuje ostvarivanje ljudskih prava
analiza informacija i sigurnosna procjena	sloboda okupljanja, (moguće) život/zabrana zlostavljanja
izlazak na mjesto okupljanja bez odlaganja	sloboda okupljanja
procjena do tog momenta prikupljenih informacija	sloboda okupljanja, život/zabrana zlostavljanja
angažman dodatnih policijskih službenika	sloboda okupljanja u slučaju kontra-okupljanja, (moguće) život/zabrana zlostavljanja
odluka o nastavku ili prekidu okupljanja	sloboda okupljanja, sloboda izražavanja, (moguće) život/zabrana zlostavljanja (uključujući javnost)
ocjena postupanja, saradnja sa drugim agencijama i službama	sloboda okupljanja

Napomena: U praksi se do sada održao niz okupljanja koja nisu bila prijavljena u skladu sa zakonom. Svi su za cilj imali ostvarenje određenog interesa, promociju nekih vrijednosti, propagiranje promjene u društvu, zaštitu određenih prava, ukazivanje na određene devijacije i pojave u društvu (npr., JMBG protesti ispred Institucija BiH 2013., protesti za Selmu i Editu 2016., protesti građana protiv kantonalnih vlada 2014., itd.). Ovi protesti kao vid okupljanja nisu bili najavljeni, i predstavljali su veliki izazov za kantonalne MUP-ove. Najveći prioritet bio je uspostaviti balans između ostvarivanja prava pojedinaca na slobodu okupljanja i prava drugih pojedinaca zagarantovanih EKLJP, Ustavom i zakonima, prije svega na slobodu kretanja i sigurnost.

To je osnovna zadaća policije kao instrumenta države u zaštiti vladavine prava- briga za svakog pojedinca.

Nakon okupljanja

Pritužbe

Pojedinci:

1. Organizatori, učesnici ili promatrači okupljanja imaju pravo i mogućnost podnijeti pritužbu na postupanje bilo kojeg policijskog službenika/ce ili javnog službenika/ce u bilo kojem momentu, a posebno nakon završetka okupljanja ukoliko smatraju da su njihova prava narušena policijskim djelovanjem.
2. Učesnici okupljanja podnose pritužbu usmenim ili pisanim putem na licu mjesta, rukovodiocu/rukovoditeljici osiguranja ili dežurnom službeniku/ci u Jedinici za profesionalne standarde. Pritužba može biti naknadno napisana i ostavljena u sandučetu za pritužbe u bilo kojoj zgradi policije. Također može biti upućena putem e-maila ili pošiljkom (pismom).

U bilo kom obliku da se uputi pritužba, ona ima isti tretman u okviru propisane procedure.

Policijski službenik:

1. Policijski službenik/ca sačinjava pisani izvještaj (službenu zabilješku, bilješku, itd.) o svom djelovanju i obavljenim zadacima tokom okupljanja neposrednom rukovodiocu/rukovoditeljici, bez odlaganja.
Ovo je važno radi sprečavanja nekažnjivosti jer službenik/ca pisanim izvještajem o vlastitim aktivnostima uz audio ili video snimak, brani se u slučaju eventualnih navoda o zlostavljanju.
2. Svaka upotreba sile se dokumentuje na isti način i zbog istih razloga.
3. Policijski službenik/ca koji je od učesnika okupljanja primio usmenu pritužbu na kolegu u timu, nakon okupljanja bez odlaganja sačinjava službenu zabilješku sa kojom se dalje postupa prema protokolima policijske agencije.
4. U slučaju pokretanja disciplinskog ili krivičnog postupka zbog navoda o zlostavljanju, policijski službenik/ca je dužan dati potpun i tačan iskaz sa svim informacijama kojima raspolaže, ako je svjedočio zlostavljanju ili drugoj vrsti kršenja ljudskih prava. Isto se odnosi i na slučaj ukoliko je sam taj policijski službenik/ca predmet navoda o kršenju prava.

Policijski rukovodilac/rukovoditeljica:

1. Na osnovu prikupljenih pojedinačnih izvještaja policijskih službenika/ca, te prikupljenih informacija od strane pojedinaca, prikupljenih pritužbi organizatora ili grupe pojedinaca, rukovodilac/rukovoditeljica sa policijskim timom i drugim učesnicima u organizaciji skupa (hitna pomoć, vatrogasci, itd.) analizira tok okupljanja. Analiza se vrši bez odlaganja, odnosno čim se za to steknu uslovi.

Brzina djelovanja je u ovom slučaju bitna kako bi se iz naučenih lekcija sa ovog događaja na narednom okupljanju mogla bolje ispoštovati i zaštititi ljudska prava budućih učesnika.

2. U slučaju pravdanja upotrebe sile, rukovodilac daje mišljenje o upotrebi sile. Međutim, kako bi se ovaj proces objektivizirao u mjeri u kojoj je moguće i kako bi se zaštitilo pravo na zaštitu od zlostavljanja, svoje mišljenje dostavlja Jedinici za profesionalne standarde ili drugom nadležnom odjelu. Jedinica za profesionalne standarde ili drugi nadležni odjel prolazi kroz dokumentaciju administrativno, eventualno traži dodatne informacije od rukovodioca/rukovoditeljice s ciljem pravilne ocjene situacije i daje svoje dodatno mišljenje najvišem rukovodiocu/rukovoditeljici.

Kao dodatna garancija ljudskih prava, i u slučaju kada se opravdava upotreba sile, ako se dođe do novih činjenica, moguća je revizija i te odluke.

3. U slučaju prijave o zlostavljanju, rukovodilac/rukovoditeljica bez odlaganja obavještava Jedinicu za profesionalne standarde ili drugi nadležni odjel, a po potrebi Sektor krim policije, a ovaj odjel svu raspoloživu dokumentaciju dostavlja Tužilaštvu. Istovremeno, interni disciplinski postupak može se odvijati paralelno, uz saglasnost tužilaštva.

Ovakvo temeljito postupanje predstavlja dvostruku garanciju zaštite ljudskih prava.

4. Ako je analiza ukazala na kršenje ljudskih prava i sloboda, rukovodilac/rukovoditeljica obavještava Jedinicu za profesionalne standarde ili drugi nadležni odjel, po potrebi Tužilaštvo i ostale nadležne organe radi utvrđivanja disciplinske i krivične odgovornosti. Kao i svaki policijski službenik/ca koji ima saznanja ili dokaze o eventualnom zlostavljanju ili nepriličnom ponašanju pojedinaca prema policijskim službenicima, dužan je dati tačan i potpun iskaz.

Uloga rukovodioca/rukovoditeljice je ključna u sprečavanju nekažnjivosti jer je njegova uloga rukovodna, instruktivna i nadzorna.

5. Putem medija ili društvenih mreža, rukovodilac/rukovoditeljica u saradnji sa odjelom za odnose sa javnošću, izvještava građanstvo o samom toku i policijskom djelovanju tokom okupljanja, kako bi zajednica ostvarila svoje pravo na informisanost.

44 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

Studija slučaja: okupljanje sa socijalnim motivima u kojima ne vrijedi pravilo “postupi po zakonu”!

Scenarij iz stvarne prakse: Grupa penzionera i starijih osoba, njih 50-tak, okuplja se pred zgradom Vlade. Blokiral su ulaz u zgradu Vlade u kojoj je za danas najavljena sjednica. Njihova namjera je izraziti nezadovoljstvo uticajem inflacije na iznos mjesečnih penzija i ugroženost njihove egzistencije.

Naizgled, nema osobe koja djeluje kao organizator. Komunikacija sa njima je dodatno otežana zbog saobraćaja koji se odvija u neposrednoj blizini i posebnih zdravstvenih i fizičkih potreba starije populacije (usporenost, slabiji sluh, slabiji vid, nemogućnost brzog procesiranja uputa policije i informacije).

Policijski službenik koji obezbjeđuje zgradu i obavještava teritorijalno nadležnu policijsku stanicu.

Uloga i dužnosti policijskih službenika - lista za provjeru poštovanja ljudskih prava

Procedura	Utiče/garantuje ostvarivanje ljudskih prava
zaprimanje dojave	sloboda okupljanja, sloboda izražavanja
dolazak na lice mjesta	sloboda okupljanja, sloboda izražavanja
obezbjeđenje lica mjesta, lične i opšte sigurnosti	sloboda okupljanja, sloboda izražavanja
prikupljanje informacija o učesnicima i događajima	sloboda okupljanja, sloboda izražavanja
komunikacija sa učesnicima - dinamička sigurnost	sloboda okupljanja, sloboda izražavanja
u saradnji sa drugim službenicima iznalazi alternativne pravce pristupa zgradi	sloboda okupljanja, sloboda izražavanja

Uloga i dužnosti policijskog rukovodioca ili rukovoditeljice - lista za provjeru poštovanja ljudskih prava

Procedura	Utiče/garantuje ostvarivanje ljudskih prava
upućivanje patrole i obavještavanje nadređenih	sloboda okupljanja
izlazak na lice mjesta i procjena trenutnog stanja	sloboda okupljanja
okupljanje je prihvaćeno i bez najave obzirom na ranjivost populacije	sloboda okupljanja, sloboda izražavanja
izdavanje konkretnih zadataka	sloboda okupljanja
eventualni angažman dodatnih službenika, hitne pomoći i ostalih potrebnih službi	sloboda okupljanja
procjena uticaja okupljene grupe na prava drugih pojedinaца (rad, sloboda kretanja, itd)	sloboda okupljanja, sloboda izražavanja
zadovoljavanje posebnih potreba ranjive kategorije (hrana, voda, medicinska pomoć)	sloboda okupljanja
ocjena postupanja, saradnja sa drugim agencijama i službama	sloboda okupljanja

Napomena: Odredba člana 11., stav 2., EKLJP, glasi:

“Za vršenje ovih prava neće se postavljati nikakva ograničenja, osim onih koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti ili javne bezbjednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ovim se članom ne spriječava zakonito ograničavanje vršenja ovih prava pripadnicima oružanih snaga, policije ili državne uprave.”

Međutim, blokada institucija zakonodavne, izvršne ili sudske vlasti ne može biti praksa kojom će se dolaziti ili ostvarivati tražena prava određene kategorije ili populacije stanovništva, zato što se time direktno krše prava i slobode drugih. Profesionalnim i ispravnim policijskim djelovanjem tokom ovakvih okupljanja sprečava se nered ili anarhija u demokratski uređenim državama.

Dodaci

Dodatak 1: Pregled međunarodnih standarda i najbolje prakse u saradnji sa tužilaštvima u procesuiranju navoda o zlostavljanju tokom policijskog djelovanja na okupljanjima

Dodatak 2: Naučene lekcije kroz lična iskustva policajaca

Dodatak 3: Često postavljana pitanja

Dodatak 4: Verbalna deeskalacija sukoba

Dodatak 1: Pregled međunarodnih standarda i najbolje prakse u saradnji sa tužilaštvima u procesuiranju navoda o zlostavljanju tokom policijskog djelovanja na okupljanjima

Uvod

1. Ovaj pregled je dodatak praktikumu Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini (Praktikum)²³ koji je, nakon intervencija međunarodnog konsultanta,²⁴ već obuhvatio nekoliko pojašnjenja vezanih za ljudska prava i međunarodne standarde, uključujući upotrebu sile, navode vezane za zlostavljanje/pritužbe ili druge relevantne indicije koje mogu nastati tokom ili u kontekstu ovih događaja.
2. U tom smislu, pored pojašnjenja naglašenih u Praktikum, Pregled se poziva na međunarodne zahtjeve i neke najbolje (iz različitih država) prakse vezano za mehanizme zaštite od zlostavljanja i postupanje sa indicijama o zlostavljanju tokom policijskog djelovanja na javnim okupljanjima. Pregled, prema tome, treba smatrati dodatkom Praktikum.
3. Pregled treba čitati zajedno sa drugim dokumentom koji je konsultant pripremio, odnosno sa Pregledom međunarodnih standarda i najboljih praksi u saradnji sa tužilaštvima tokom istrage zlostavljanja (u nastavku Opšti pregled). U svjetlu ovoga, te kako bi se izbjegla ponavljanja, ovaj Pregled ne sadrži ponavljanja. Umjesto toga, na odgovarajući mjestima se referiše na Opšti pregled. Najvažnija pojašnjenja navedena u ovom Pregledu su naglašena *kurzivom*.

Ključni sveobuhvatni standardi i razmatranja

4. Najvažnije i predmetne proceduralne norme i obaveze vezano za upotrebu sile i druge nametljive policijske intervencije na javnim okupljanjima, uključujući kontrolu mase, prvenstveno proističu iz zabrane zlostavljanja i, u sistemu

23 U svrhu pojednostavljanja korištenih riječi, termin 'policija', 'policijsko djelovanje' se ovdje koriste tako da obuhvaćaju druge agencije za provođenje zakona i relevantne intervencije koje oni obavljaju, kao i cijelu vladu (predstavnike (agente) angažovane na obavljanju predmetnih funkcija).

24 Autor Pregleda radio je u svojstvu međunarodnog konsultanta koji pomaže izradu Praktikum. Erik Svanidze je bivši tužilac/šef odjela u Državnom tužilaštvu Gruzije, Zamjenik ministra pravde Gruzije, član/ekspert Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja, vodio je niz projekata Vijeća Evrope, projekata koje je u određenim zemljama finansirala EU i regionalne projekte u Turskoj, Moldavija, Armeniji, Ukrajini, na Balkanu, autor je relevantnih publikacija VE na temu efikasne istrage zlostavljanja, kao i HELP kursa o zabrani mučenja Vijeća Evrope. Magistar je međunarodnih ljudskih prava, titulu je stekao na Univerzitetu Lund, Švedska.

zasnovanom na EKLJP, njezinog člana 3.²⁵ Sveobuhvatne proceduralne obaveze su sumirane u Smjernicama Komiteta ministara Vijeća Evrope o iskorjenjivanju nekažnjivosti za ozbiljna kršenja ljudskih prava koje je usvojio Komitet ministara 30. marta 2011. na 1110. sjednici Zamjenika ministara (Smjernice).²⁶

5. Iako standardi vezano za upotrebu *smrtonosne i nesmrtonosne* sile, znači opreme i oružja, primjenjuju slične principe, ovi potonji su *zasnovani na drugoj vrsti ljudskih prava* i predmetnim iznijansiranim zahtjevima, poimenice pravu na život (u sistemu EKLJP zaštićeno članom 2.).²⁷ Zbog pomenutih varijacija i s time vezanih specifičnosti istrage upotrebe smrtonosne sile/smrtonosne upotrebe sile, oni prevazilaze domet ovog Pregleda.
6. Djelovanje policije tokom javnih okupljanja usklađeno sa mehanizmima zaštite ljudskih prava i (izuzetno) upotreba nesmrtonosne sile u ovom kontekstu je, pored toga, specifično regulisana *pravom na slobodu okupljanja*, konkretno, relevantni dio člana 11. EKLJP. Njegovi standardi se značajno isprepliću sa neposredno utvrđenom primjerenošću upotrebe sile protiv osoba koje ostvaruju ovo pravo ili koje su predmet policijske intervencije. U isto vrijeme, zbog svog neposrednog obima, Pregled, koji se fokusira na saradnju/interakciju između policije i tužilaštava u odnosu na navode/indicije o zlostavljanju tokom javnih okupljanja, navodi samo nekoliko referenci na zahtjeve i standarde koje treba ispoštovati istragom dotičnih incidenata, uključujući raspršivanje grupe, što predstavlja najozbiljnije uplitanje u pravo (mirnog) okupljanja. Član 11. EKLJP nudi puno širi spektar standarda za upravljanje javnim okupljanjima ili omogućavanje ostvarivanja predmetnog ljudskog prava, koji se, međutim, ne odnose na indicije o zlostavljanju ili upotrebi sile.
7. Što se tiče drugih ljudskih prava, skoro sva ona mogu biti obuhvaćena intervencijama policijskih agencija i dovesti do upotrebe sile ili obuhvatiti upotrebu sile tokom policijskog djelovanja na javnom okupljanju, i ona su važna za interakciju sa tužilaštvima u svrhu istrage dotičnih incidenata. Iako ona ne obuhvataju direktna pravila koja se odnose na upotrebu sile u ovom smislu i općenito, ona se trebaju uzeti u obzir, kada se procjenjuju okolnosti pod kojima su poduzete intervencije policije koje obuhvataju ili dovode do upotrebe sile ili zlostavljanja. Najrelevantnija među njima su:

25 Pregled ne elaboriše suštinske i druge parametre zabrane zlostavljanja i drugih predmetnih ljudskih prava, kao i dužnosti da se bori protiv nekažnjivosti i efikasno istraže ozbiljna kršenja ljudskih prava, pošto su ona opširno pojašnjena u drugoj metodologiji i instrumentima za izgradnju kapaciteta, uključujući Pregled međunarodnih standarda i najbolje prakse u saradnji sa tužilačkim uredima u istrazi zlostavljanja koji je pomenut u st.3 gore.

26 Dostupno na: <https://rm.coe.int/1680695d6e>

27 Prema sudskoj praksi ESLJP situacije, u kojima je dozvoljeno koristiti vatreno oružje i sredstva koja dovode u neposrednu opasnost ljudski život čak i kao neželjena posljedica, potpadaju pod čl. 2 EKLJP, neovisno o njihovom stvarnom ishodu, t.j. kada njihova upotreba ne dovodi do stvarnog gubitka života dotične osobe. Vidjeti presudu ESLJP *Makaratzis p. Grčke*, od 20. decembra 2004., aplikacija br. 50385/99.

48 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

- *Pravo na slobodu i sigurnost ličnosti (član 5. EKLJP)* koji predviđa neke dodatne zahtjeve i mehanizme zaštite vezane za specifičnosti upotrebe sile protiv osoba uhapšenih tokom javnih okupljanja, pravila koja odobravaju hapšenje osoba koje se sumnjiče za *činjenje* krivičnih djela i dalje, uključujući proceduralne mehanizme zaštite koji se odnose na njih;
  - *Pravo na poštivanje privatnog i porodičnog života (član 8. EKLJP)*, posebno, njegov dio koji se obično razmatra kada se upotreba sile kombinuje sa pretresom ili se primjenjuje kako bi se savladao otpor obavljanju pretresa ili hapšenja, kao i neke druge nametljive policijske intervencije koje treba uzeti u obzir u kontekstu dotičnih incidenata, njihove efikasne istrage i osiguranja odgovornosti za kršenja, ako je do njih došlo;
  - Postoje ne tako neredovne situacije prilikom upotrebe sile, kada se eventualne istrage tiču i zahtijevaju razmatranje standarda primjenjivih u okviru *prava na slobodu izražavanja (član 10. EKLJP)*, kao i *slobode mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti (član 9. EKLJP)*.
8. *Pravo da se ne bude diskriminisan/a* u vezi sa uživanjem prava i sloboda obuhvaćenih Konvencijom i (domaćim) zakonom, kao i od strane bilo kojeg organa javne vlasti, kako je precizirano u *članu 14. EKLJP* i *članu 1. Protokola br. 12 uz Konvenciju*, imaju poseban značaj kao ključni međusobno prožimajući principi policijskog djelovanja, uključujući i iznimno upotrebu sile tokom javnih okupljanja. Motivi ili drugi diskriminatorni faktori mogu biti odlučujući za utvrđivanje zlostavljanja ili čak mučenja, ili za veći stepen kršenja drugih ljudskih prava.
9. Treba naglasiti da osim posebne brige pri ispitivanju mogućih rasnih ili drugih diskriminatornih motiva koji mogu dodatno pogoršati zlostavljanje (prekomjerna upotreba sile), *neprovođenje adekvatne istrage zlostavljanja koje moguće obuhvata i diskriminaciju* može samo po sebi predstavljati značajno kršenje *člana 14. EKLJP*.²⁸ U smislu saradnje između policije i tužilaštava u svrhu odgovora na prekomjernu upotrebu sile ili druge indicije o zlostavljanju koje nastaje u vezi sa policijskim djelovanjem tokom javnih okupljanja, ovo, prije svega, znači njihov jednak odgovarajući tretman bez obzira na političku pripadnost (navodnih/mogućih) *žrtava*, njihov rod, godine starosti, vjerska ili druga obilježja.
10. Sveobuhvatna *obaveza da se efikasno istraži* navodna ili na drugi način otkrivena ili indicirana prekomjerna upotreba sile ili drugi oblik zlostavljanja zasniva se na predmetnim proceduralnim obavezama koje su ugrađene u zabranu zlostavljanja i član 3. EKLJP, kao i sveobuhvatnu obaveznu iskorjenjivanja nekažnjivosti za ozbiljna kršenja ljudskih prava. Sistem i načini saradnje između policije i tužilaštava u ovom pogledu, stoga su da *usklađe, detaljno iznesu za-*

28 Vidjeti Cobzaru p. Rumunjske, presuda ESLJP od 26. jula 2007., aplikacija br. 48254/99, st. 96-101.

htjeve efikasne istrage, pri čemu se ključni značaj pridaje nezavisnosti, hitnosti i temeljitosti, kao i adekvatnosti/dovoljnosti kompetencija na jednoj strani²⁹ i posebnosti i specifičnim garancijama koje treba osigurati kako bi se ostvarilo pravo na slobodu okupljanja sa druge strane.

11. U pogledu cjelokupne sličnosti standarda, potrebnih institucionalnih i proceduralnih mehanizama saradnje policije (različitih policijskih i drugih agencija) sa tužilaštvima, drugim tijelima koja čine sistem odgovoran za istragu ozbiljnih kršenja ljudskih prava prema domaćem pravu, pritužbe na zlostavljanje vezane za javna okupljanja mogu i mogle bi biti riješene istim sistemom i mjerama. Drugačije rečeno, postupanje po pritužbama ili drugim indicijama o zlostavljanju i prekomjernoj upotrebi sile koje nastaju tokom ili u kontekstu policijskog djelovanja tokom javnih okupljanja se obično rješavaju prema sistemu koji je uspostavljen za borbu protiv zlostavljanja općenito. Odgovarajuća interakcija, saradnja policije i agencija za provođenje zakona sa tužilaštvima ili drugim za to određenim tijelima ('interakcija između policije i tužilaštva) je ključni preduslov za osiguranje usklađenosti sa njihovom efikasnom istragom i s tim u vezi pozitivnih proceduralnih obaveza.
12. Istovremeno, na specifičnosti incidenata, činjenične posebnosti i posebnosti dokaza treba se odgovoriti većim obavezama u smislu izvještavanja i drugim načinima saradnje i mehanizmima, kao i posebnostima dodatnih zahtjeva vezanih za ljudska prava koja se primjenjuju prema odredbama prava na okupljanje. Struktura Pregleda dalje se fokusira na glavne oblasti standarda koji određuju *specifičnosti saradnje između policije i tužilaštava u postupanju sa indicijama i u širem smislu sprečavanja zlostavljanja, prekomjerne upotrebe sile i mjera prinude, tokom policijskog djelovanja na javnim okupljanjima*. Ove oblasti obuhvataju:
  - Zahtjev za obavještenjem, prenošenjem informacije o (mogućem) zlostavljanju tužilaštvu (agenciji nadležnoj za istragu³⁰) u pogledu standarda za upotrebu sile i specifičnosti prava na slobodu (mirnog) okupljanja;
  - Identifikaciju službenika uključenih u policijsko osiguranje skupova;
  - Saradnju tokom istrage dotičnog incidenta/prikupljanje specifičnih dokaza;
  - Obezbjedenje odgovarajuće sinhronizacije/sinergije između disciplinskih postupaka/ispitivanja koje provodi rukovodstvo i koje procesira policija (nadležna hijerarhija/strukture Ministarstva unutrašnjih poslova) i krivični postupci koje vodi tužilaštvo.
13. Predmetne institucionalne i proceduralne mjere, shodno tome, treba dopuniti i ojačati metodološkim i intervencijama izgradnje kapaciteta.

²⁹ *Supra* note 4 (op.prev. prethodno citirano), sa daljim referencama.

³⁰ Dok je to u BiH tužilaštvo, u drugim jurisdikcijama bi to moglo biti drugo tijelo, ovisno o sistemu istrage zlostavljanja, drugih ozbiljnih kršenja ljudskih prava. Vidjeti Opšti pregled.

Osnovni standardi i kriteriji u pogledu upotrebe sile i zahtjeva za obavješta- njem

14. Osnovno pravilo izneseno i potvrđeno u sudskoj praksi ESLJP neposredno primjenjivo na policijsko djelovanje tokom javnih okupljanja i na koje treba odgovoriti istragom i s tim vezanim obavještenjem policije i tužilaštva i drugim mehanizmima saradnje, može se sumirati u narednoj odredbi (formuli): *pri-
bjegavanje fizičkoj snazi* (posebnim sredstvima) koja nije *strogo potrebna* (*uk-
ljučujući u smislu da je neizbježna*) zbog *ponašanja osobe* koja se sukobljava sa policijskim službenicima ili su prema njoj primijenjene njihove mjere prinude, u najmanju ruku *umanjuje ljudsko dostojanstvo*. Ako i kada to rezultira nanoše-
njem ozbiljnije fizičke boli i vezanih duševnih patnji, to dovodi do *neljudskog
postupanja* i predstavlja relevantno *kršenje* člana 3. EKLJP.
15. Treba napomenuti da, ponižavajući efekat prekomjerne, neproporcionalne upotrebe sile može prevazići propisani nivo (duševne) patnje i dovesti do zlo-
stavljanja *neovisno o bilo kakvim fizičkim povredama ili značajnim nanesenim
bolom*. Evropski sud za ljudska prava (njegovo Veliko vijeće) potvrdio je da *čak
i šamar* u kontekstu pojačanih emocija i tenzija između žrtve i policijskog služ-
benika, koje ipak nije bilo strogo neophodno, *umanjuje ljudsko dostojanstvo
žrtve* i krši zabranu zlostavljanja.³¹
16. Pored 'strogo neophodno' testa, postoje *dodatni specifični standardi* uvedeni kako bi se osiguralo da ne dovodi svaka upotreba sile ili posebnih sredsta-
va do kršenja zabrane zlostavljanja. Oni obuhvataju sljedeće *grupe zahtjeva i
mehanizama zaštite*, koje treba osigurati i verifikovati/istražiti na odgovarajući način.

---

31 Vidjeti *Bouyid p. Belgije*, presuda ESLJP [VV] od 28. septembra 2015., aplikacija N 23380/09, st. 81-113.

Dodatni zahtjevi i mehanizmi zaštite				
Zakonitost ³²	Ublažavanje posljedica ³³	Obuka ³⁴	Izveštavanje ³⁵	Identifikacija ³⁶
Postupanje u skladu sa domaćim zakonskim okvirom i standardima EKLJP	Pomoć i (na licu mjesta/ neposredna) <i>medicinska pomoć</i> (prethodno dogovorena ako je moguće)	Službenike treba instruirati kako da koriste i obučiti za upotrebu sile/ posebnih sredstava,	Formalizovana (na obrascu) procedura izvještavanja namijenjena toj svrsi.	Vidljive pojedinačne pločice sa imenom ili šifrirani znakovi (za kasniju identifikaciju)
Propisi moraju biti dostupni i predvidljivi, npr. dovoljno jasni i precizni tako da minimiziraju rizik od proizvoljnosti	Neposredni naknadni <i>medicinski screening</i> ³⁷	uključujući upoznavanje sa njihovim specifičnostima	Analiza i procjena nadređenih	Dodjela specijalnih sredstava pojedinačnim službenicima/ odgovarajući način arhiviranja

32 Vidjeti sudsku praksu ESLJP, uključujući *Izci p. Turske*, presuda od 23.07.2013, apl. N 42606/05, st.85-86.

33 Evropski sud za ljudska prava smatra da nedostatak pravovremenog odgovarajućeg medicinskog tretmana nakon nanošenja tjelesnih povreda ili drugih rana koje su rezultat upotrebe sile ili posebnih sredstava doprinosi ili predstavlja kršenje člana 3 EKLJP. *Shamayev i drugi p. Gruzije i Rusije*.

34 U predmetu *Davydov i drugi p. Ukrajine* i kasnije presude ESLJP potvrdile su da član 3 Konvencije utvrđuje pozitivnu obavezu Države da obučiti svoje službenike za provođenje zakona na takav način da osigura njihov visok nivo sposobnosti u profesionalnom vladanju tako da niko ne bude podvrgnut mučenju ili postupanju koje je protivno toj odredbi.

35 Vidjeti st. 17-22 dolje.

36 Vidjeti st. 23-24 dolje.

37 Pored pristupa ljekaru i medicinskog skrininga, šro su opšti mehanizmi zaštite protiv zlostavljanja i navedenih mjera ublažavanja posljedica koje obuhvataju pravovremenu medicinsku pomoć u slučaju upotrebe sile i posebnih sredstava, *Yusiv p. Litvanije, Muradova p. Azarbejdžana* i cijela sudska praksa ESLJP je indikativna u smislu odsustva i značaja pravilnog izvještavanja od strane službenika ili drugih državnih agenata uključenih u predmetne incidente. Vidjeti relevantni dio SoP ispod.

52 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

17. U pogledu visokog stepena rizika od zlostavljanja, odgovornosti za zlostavljanje i razmišljanjima kako spriječiti zlostavljanje, osnovni standardi o upotrebi sile, kao minimum, zahtijevaju da ako je došlo do povrede [ili smrtnog ishoda] zbog upotrebe sile i oružja od strane službenika za provođenje zakona, oni moraju odmah izvijestiti o incidentu svoje nadređene.³⁸ Međutim, u kombinaciji sa proceduralnim obavezama, posebno zahtjevima za efikasnom istragom, što se tiče pokretanja istrage, osiguranja njene stvarne nezavisnosti i hitnosti, standardi su uznapredovali do *zahtjeva za automatskim (hitnim) obavještenjem*.³⁹
18. Relevantne odredbe uvedene u zakonske okvire mogu se ilustrovati Zakonom o policiji Ukrajine, koji u članovima 44. (dio 2) i 45. (dio 6) propisuju zahtjev za obavezanim pisanim obavještenjem u slučaju upotrebe prvo sile a onda i posebnih sredstava protiv osobe. O upotrebi sile dotični policijski službenik treba obavijestiti nadređene u slučaju nanošenja povreda sa daljom obavezom potonjeg da sukladno tome naknadno informiše [nadležnog] tužioca. Što se tiče upotrebe bilo kojeg posebnog sredstva od strane policijskog službenika, o njoj se mora izvijestiti (u pisanoj formi) bez obzira na bilo koje dalje posljedice nadređeni i odmah izvijestiti tužilac u slučaju nanošenja povreda. Ove odredbe su dalje razrađene u podzakonskim aktima. Na primjer, Pravilnikom o upotrebi posebnih sredstava Nacionalne garde Ukrajine⁴⁰ koji je usvojen 20.12.2017. Dekretom N1024 Kabineta ministara Ukrajine.⁴¹
19. Međutim, uzimajući u obzir razvoj sudske prakse ESLJP u pogledu upotrebe sile i zlostavljanja,⁴² te sveobuhvatni trend u smislu jačanja mehanizama policijske odgovornosti, relevantnih proceduralnih obaveza, treba naglasiti da *ograničenja mehanizama izvještavanja na incidente sa upotrebom sile koji obuhvataju povrede ili druge teške posljedice treba revidirati* tako da su o svakoj upotrebi sile i posebnih sredstava formalno izviješteni nadređeni (ili posebna vanjska monitoring tijela). Što se tiče obavještanja nadležnog istražnog tijela, tužilaštva, to treba prilagoditi prema zaključcima iz diskusije o zahtjevima efikasne istrage.

---

38 Vidjeti Osnovni principi UN-a za upotrebu sile i oružja službenika agencija za provođenje zakona (United Nations Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials), st. 6, 22.

39 Supra note 4, (op.prev. prethodno citirano) sa daljim referencama.

40 Ekvivalent Žandarmerije.

41 Slične obaveze izvještavanja su predviđene Zakonom o policiji Republike Armenije (čl. 29).

42 Vidjeti st. 15 gore

20. Što se tiče najbolje prakse u pogledu širenja mehanizama obavještanja, škotski sistem popunjavanja Obrasca za upotrebu sile je vrijedno naglasiti. Njega popunjava ručno službenik/osoblje nakon incidenta kada je primijenjena upotreba sile.⁴³
21. Imajući na umu poseban značaj prava na slobodu okupljanja i rezultirajuću odredbu da svaka mjera prinude kojom se upliće u to pravo (i pravo na slobodu izražavanja) - osim u slučaju nasilja ili poticanja na nasilje - mjere prinude rade protuuslugu demokraciji i često je čak i ugrožavaju. U pogledu ovoga, *nasilni prekid, rasturanje manifestacije, javnog okupljanja*, kao i hapšenje učesnika, *upotreba fizičke sile, specijalnih sredstava su podložni čak i većem stepenu ograničenja u pogledu principa stroge proporcionalnosti*. Upotreba sile u ovom kontekstu može samo biti opravdana na specifičnoj i potvrđenoj nezavisnoj osnovi koja uključuje stvarni, a ne apstraktni rizik.⁴⁴ Ako je sila uporijebljena nepotrebno i ako je prekomjerna te time suprotna članu 3. Konvencije, to dovodi do zaključka da "nije bila neophodna u demokratskom društvu" u okviru značenja člana 11. § 2 EKLJP i predstavlja njegovo istovremeno kršenje. Kumulativni efekti dotičnog kršenja zahtijevaju da *svaka upotreba sile (da ne spominjemo stvarno zlostavljanje, koje je obuhvaćeno opštim standardima) u kontekstu javnih okupljanja treba biti predmetom obaveznog formalnog izvještaja i stroge kontrole*.
22. Odgovarajuće odredbe Zakona o policiji Gruzije, koji odražava ova razmišljanja, mogle bi se citirati u ovom pogledu. Njegovi članovi 32. (stav 3) i 33. (stav 5) sadrže specifične norme u smislu obaveze viših zvaničnika da obavijeste njenog/njegovog neposredno nadređenog i tužioca ako je sila ili posebna prepora korištena protiv neodređenog broja ljudi.⁴⁵

Identifikacija službenika angažovanih na osiguranju okupljanja

23. Još jedna specifična grupa dodatnih zahtjeva koji se odnose na upotrebu sile i, posebno, policijsko djelovanje tokom javnih okupljanja koje je od ključnog značaja za postupanje usklađeno sa dužnošću efikasne istrage i borbe protiv nekažnjivosti, tiče se *identifikacije policijskih službenika koji su uključeni u incident, kao i ukidanje formalnih zakonskih ili drugih praktičnih prepreka koji ometaju proceduru i čine potpuno odgovornim one koji su počinili zlostavljanje*.

43 Vidjeti <https://www.scotland.police.uk/about-us/how-we-do-it/use-of-force/>

44 Vidjeti Navalnyy p. Rusije, Presuda ESLJP [VV] od 15.11.2018, apl. N 29580/12 i 4 druge, st. 137; Zakharov i Varzhabetyan p. Rusije, presuda ESLJP od 13.10.2020, apl. N 35880/14, 75926/17, st. 90 sa daljim referencama.

45 Treba napomenuti da propust da se slijedi ova norma doveo do jednog od kršenja proceduralne obaveze koju je utvrdio ESLJP u Tsaava i drugi p. Gruzije. Vidjeti st. 221 presude od 7. maja 2024.

54 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

24. Poredukidanja certifikata o imunitetu u javnom interesu ili drugih zakonskih mjera koje sprečavaju identifikaciju policijskog službenog osoblja (agencija za provođenje zakona), uključujući u svrhu utvrđivanja odgovornosti,⁴⁶ postoje važni zahtjevi koji se odnose na otkrivanje identiteta policijskih službenika, članova posebnih jedinica koje treba riješiti u okviru njihove saradnje sa tužilaštvom.⁴⁷ Poteškoća u osiguranju pouzdane identifikacije, kada policijski službenici djeluju prema *mehanizmima zaštite njihovog identiteta ili koji onemogućavaju da ih se prati zbog kacige, sigurnosne opreme ili druge zaštitne opreme koju koriste bez određenih obilježja*, te nedostatak saradnje sa policijom tokom preliminarne istrage dovodi do kršenja proceduralnih zahtjeva koji se odnose na zabranu zlostavljanja.⁴⁸
25. U smislu otklanjanja nedostataka i nepostojanja saradnje s ciljem otklanjanja predmetnih nedostataka, mjere o kojima je izvijestila talijanska vlada u okviru izvještaja o izvršenju presuda ESLJP mogle bi biti interesantne. Identifikacija policijskih službenika koji obavljaju zadatke provođenja zakona treba osigurati postavljanjem alfanumeričkih šifara na njihovim uniformama i kacigama, te upotrebom tjelesnih kamera (body camera).⁴⁹ Talijanska vlada je izvijestila da u specifičnom pogledu identifikacije policajaca koji su uključeni u slučaj, naglašeno je da je, kako je navedeno u Savjetodavnom dokumentu o garanciji privatnosti tokom upotrebe tjelesne kamere, mehanizam ove sprave osmišljen tako da prati moguću odgovornost takozvanim sistemom vodenog obilježja: serijski broj kamere je povezan sa identifikacijskim brojem službenika koji je nosi; čak šta više, pouzdanost podataka garantovana je načinom unošenja službenikovog CIP-a⁵⁰ na videosnimku i obloženim slojem koji pokriva identifikacijski broj onoga ko šalje i emituje dotične video snimke.⁵¹

---

46 Vidjeti Hugh Jordan p. UK, presuda ESLJP od 04.05.2001, apl. N 24746/94, st. 135-145.

47 CPT izvještaj o posjeti Albaniji obavljenoj od 13 do 18 jula 2003., CPT/Inf (2006) 22, st. 44.

48 Baranin i Vukčević p. Crne Gore, presuda ESLJP od 11. marta 2021., aplikacija NN 24655/18 24656/18, st.121; Cestaro p. Italije, presuda ESLJP 07.04.2015, apl. N 6884/11, st. 214-217.

49 Vidjeti CM/Notes/1483/H46-18, 1483. sastanak, 5-7 decembar 2023. (DH).

50 Identifikacijski programski broj korisnika - Customers Identification Programme number = jedinstveni kod ili šifra za svakog korisnika

51 Vidjeti Izjava organa vlasti (29/06/2023) vezano za slučaj CESTARO p. Italije (Aplikacija No. 6884/11), DH-DD(2023)800.

Saradnja tokom istrage dotičnog incidenta/prikupljanje specifičnih dokaza

26. Istrage namjernog zlostavljanja učesnika manifestacije ili drugog javnog okupljanja ne razlikuju se značajno od uobičajenih istrage.⁵²

Saradnju između policije i tužilaštva treba prilagoditi i uskladiti u pogledu slučajeva *upotrebe sile (i posebnih mjera) tokom policijskog djelovanja na javnim okupljanjima*. To zahtijeva uzimanje u obzir kombinaciju standarda za zaštitu i od zlostavljanja i od kršenja prava na slobodu okupljanja.⁵³ Na osnovu toga, Pregled dalje razmatra osnovna pitanja koja proističu iz standarda efikasne istrage u ovom pogledu.

27. Pored formalnog izvještavanja, unutrašnje stroge kontrole i informisanja tužilaca/ nadležnih istražnih tijela (kako je diskutovano prethodno), neke jurisdikcije su uvele *mehanizme vruće linije (hotline) za hitno obavještanje tužilaca o predmetnom incidentu*. Ovo bi se moglo dokazati saradnjom između policije i Specijalne istražne službe (tijela nadležnog za istragu slučajeva zlostavljanja koje se može pripisati policiji/drugim agencijama za provođenje zakona) i rezultirajućoj praksi (statistici) o broju primljenih obavještenja o mogućem zlostavljanju. Indikativno je da je 58% takvih obavještenja u 2022. dostavio Generalni inspektorat Ministarstva unutrašnjih poslova, t.j. sam policijski organ.⁵⁴

Ovaj oblik rane i direktne saradnje treba proširiti na prekomjernu upotrebu sile tokom policijskog djelovanja na javnim okupljanjima.

28. Standardi nezavisnosti i hitnosti zahtijevaju da se *sve procedure, mogući dokazi i materijali prikupljaju i objedinjavaju od strane tužilaštva (nadležnog tijela), a ne policijskih organa*. U svrhu i ovisno o stvarnom angažmanu nadležnog tijela/ tužilaštva policija bi trebala, međutim, bez (nepotrebnih) odlaganja poduzeti mjere kako bi:⁵⁵

- *mjesto mogućeg krivičnog djela (lokacija na kojoj se odvija okupljanje/koristi sila) bilo osigurano* mjerama zaštite bez ometanja;
- *izvještaji o upotrebi sile/posebnim mjerama (ako/kad je primjenjivo) i s tim vezani materijali bili osigurani sve do njihovog izuzimanja u toku istrage ili dostavljanja nadležnom tužiocu;*

52 Supra note 4. (op.prev. prethodno citirano)

53 Vidjeti st. 21 gore.

54 Vidjeti Specijalna istražna služba 2022 Godišnji izvještaj o aktivnostima, str. 68. <https://sis.gov.ge/Statistics-and-reports>

55 Za međunarodnu praksu i mjere poduzete u svjetlu presuda ESLJP vidjeti Ramsahai i drugi p. Nizozemske, ESLJP [VV] Presuda od 15. maja 2007., aplikacija br. 52391/99, st. 333-341. Vidjeti supra note 4 (op.prev. prethodno citirano) sa daljim referencama.

56 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

- posebna sredstva, korišteni spremnici gasa itd. (ako/kad je primjenjivo) bili odloženi bez daljih ometanja;
  - video nadzor (op.prev. CCTV - closed circuit TV), video "povučen" iz tjelesne kamere (eng. body-cameras) ili drugih snimaka bili odloženi bez daljih uplitanja;
  - registratori, uključujući elektronske podatke, bili osigurani;
  - drugi potrebni mogući dokazi ili materijali bili osigurani.
29. Istovremeno, tužilaštvo treba osigurati da istrage koje se odnose na (prekomjerno) upotrebu sile ili direktno zlostavljanje na javnim okupljanjima budu u skladu sa principima nezavisnosti i cjelokupnim standardima i zahtjevima efikasne istrage, redovnim metodama i taktikama. Istovremeno, oni trebaju slijediti i uzeti u obzir specifičnosti kategorije slučaja, dokaze koje treba prikupiti, proporcionalnosti i druge zahtjeve.⁵⁶

Nezavisnost

30. Istraga treba izbjeći delegiranje istražnih, operativnih, verifikacijskih ili aktivnosti na pružanju podrške ili na bilo koji način prikupljanje i pružanje (mogućih) dokaza nadležnim policijskim/drugim agencijama za provođenje zakona. Zahtjevi za ustupanje (kopija/izvadaka iz) registratora, drugih dokumenata, video ili drugih snimaka i elektronskih podataka, kao i korištenih posebnih sredstava ili drugih stvarnih (materijalnih) dokaza, pozivanje svjedoka i njihove druge obaveze treba pažljivo odvagati naspram mogućih gubitaka (potencijalnih) dokaza, koji podrivaju njihovu vjerodostojnost i prihvatljivost ili hitnost razmatranja i zahtjeva. U principu, njih bi trebalo prikupiti (objediniti) oduzimanjem, pretresom ili drugim istražnim radnjama (prema potrebi) obavljenim/neposredno vođenim od strane tužilaca.
31. Istrage trebaju biti usklađene sa zahtjevima za (praktičnom) nezavisnošću u smislu oslanjanja tužilaštva na svoje vlastite nalaze i procjenu, a ne samo na materijale koje dostavi policija, agencije za provođenje zakona, uključujući izvještaje o upotrebi sile/posebnih sredstava i odluke koje donose njihova rukovodstva u tom pogledu. Niti izjave ni verzije koje oni dostave ne trebaju biti prihvaćene bespogovorno i njih treba na kritički način procijeniti u odnosu na utvrđene okolnosti i prikupljene dokaze. Ovo bi se trebalo odnositi na sve specifičnosti policijskog djelovanja na javnim okupljanjima, uključujući u pogledu rukovođenja i interakcije sa organizatorima, učesnicima, planiranjem intervencija/upotrebe sile (ako nisu spontana), upotrebe mjera prisile, njihovog obima/intenziteta i drugih parametara.

---

56 Moglo bi se posebno dokazati razmatranjima ESLJP u Tsaava i drugi p. Gruzije, st. 213-235, supra note 23, (op.prev. prethodno citirano) Baranin i Vukčević p. Crne Gore, st.142-149, supra note 26. (op.prev. prethodno citirano)

Hitnost

32. Neodložne istražne aktivnosti su posebno važne za prvi od dva zahtjeva za hitnošću koji se odnose na *prikupljanje dokaza na pravovremen način kako bi se spriječio njihov gubitak i osiguranje njihove dokazne vrijednosti*. Specifičnosti ovakvih incidenata sugeriraju uzimanje u obzir sljedećih razmatranja u pogledu (lista nije konačna):

- *Istraga mjesta činjenja krivičnog djela* (istragu treba obaviti uz angažman kriminalističkih tehničara ili forenzičkih specijalista, ako je potrebno) je posebno važna za identifikaciju incidenta, njegovu lokaciju/dinamiku kretanja određene žrtve/osobe, policijskih službenika, upotrijebljene sile i, posebno, relevantnih posebnih sredstava ili druge korištene opreme, detaljna pretraga mjesta počinjenja eventualnog krivičnog djela, ostataka ili tragova koji asociraju na krv/krvne tečnosti/tkiva, ličnih predmeta i drugih predmeta/objekata relevantnih za incident; projekte, gumene metke, sprejeve itd. ili druge stvarne dokaze korištenih predmetnih specijalnih sredstava itd.;
- *Ispitivanje (navodnih) žrtava i (očevidaca) svjedoka* zbog dobijanja svježih i tačnih iskaza o činjenicama, okolnostima, parametrima i drugim okolnostima važnim za procjenu usklađenosti sa uslovima i proporcionalnošću upotrebe sile i posebnih sredstava, rukovođenja i planiranja javnih okupljanja;
- *Ispitivanje umiješanih (t.j. onih koji su direktno upotrebljavali silu ili posebna sredstva ili bili uključeni na drugi način) službenika* u istu svrhu;
- *Forenzički medicinski pregled (navodnih) žrtava i službenika* (ako su povrede prijavljene), posebno, pošto čak i blaže fizičke (brzozarastajuće) povrede mogu biti značajan dokazi i faktori koji mogu biti odlučujući za predmetnu svrhu;
- *Izuzimanje (oduzimanje) video/audio snimaka/materijala* (uključujući snimke TV zatvorenog kruga/video nadzora/CCTV, tjelesnih kamera/body camera, auto video-snimača i drugih sprava koje koriste policija/agencija i drugo, uključujući privatne sisteme) i *druge elektronske podatke spremljene prije isteka perioda njihovog obaveznog čuvanja*, moguće brisanje ili kako bi se spriječilo njihovo mijenjanje.

33. *Što se tiče proceduralne (sveobuhvatne) hitnosti istrage, koju treba obaviti sa posebnim intenzitetom, t.j. bez nerazumnih/nepotrebnih perioda neaktivnosti koji negativno utiču na ishode istrage i mogu podrivati povjerenje u poduzete mjere - odgovarajuća i proaktivna podrška/doprinos policijskih organa, uključujući u pogledu identifikacije umiješanih, suspenziju od obavljanja dužnosti itd. - od ključnog su značaja.*⁵⁷

---

57 Vidjeti posebno Tsaava i drugi p. Gruzije, st. 232 sa daljim referencama, supra note 23 (op.prev. prethodno citirano)

Temeljnost

34. Iako su okolnosti upotrebe sile ili posebnih sredstava protiv ili u kontekstu javnih okupljanja općenito identične, incidenti, posebne situacije se razlikuju i bilo bi *nemoguće na iscrpan način prikazati intervencije tokom istrage*, aktivnosti potrebne kako bi se postupilo u skladu sa zahtjevom temeljitog obavljanja zadataka. Istrage trebaju prema tome sadržavati sve razumne korake i iskrene napore na utvrđivanju okolnosti i krivičnog djela, ako je počinjeno, identifikaciju onih koji su odgovorni za njih. Ovi standardi bi zahtijevali iscrpnu, *pedantnu verifikaciju svih navoda i verzija koje je navela (moguća) žrtva* i posvećivanje potrebne pažnje tvrdnjama policijskih službenika ili službenika agencije za provođenje zakona i dotičnih institucija.
35. Uobičajena *tipična lista potrebnih istražnih mjera i dokaza* koji se prikupljaju obuhvaća:
- detalje i iscrpne izjave (navodnih) žrtava pribavljene uz odgovarajući nivo senzibiliteta;
  - odgovarajuća ispitivanja i, ako je neophodno, upotrebu policijskih prepoznavanja u cilju identifikacije počinitelja krivičnih djela i drugih istražnih mjera osmišljenih za identifikaciju odgovornih;
  - povjerljivi i tačni medicinski (forenzički) fizički i psihološki pregledi navodnih žrtava, sposobnih da identifikuju uzroke povreda i njihovu konzistentnost;
  - drugi medicinski dokazi, uključujući izvještaje iz mjesta pritvora i zdravstvenih ustanova;
  - odgovarajuće izjave svjedoka, moguće i očevidaca, pripadnika javnosti, prisutnih/drugih službenika koji učestvuju, uključujući nadređene i komandire;
  - uviđaj na mjestu krivičnog djela radi pronalaska materijalnih dokaza; pregledi i druge istražne aktivnosti trebaju obuhvatiti upotrebu forenzičara i drugih specijalista koji mogu osigurati i ispitati dokaze, pripremiti odgovarajuće skice, i/ili rekonstruirati okolnosti/određeni događaj;
  - izuzeti posebna sredstva i sa njima povezanu opremu, projekte, korištene gumene metke ili uzorke spremnika/kontejnera za hemijske supstance, itd. (prema potrebi), izvještaje o njihovoj distribuciji i povratu;
  - izuzeti izvještaje o upotrebi sile/posebnih sredstava i odluke koje je donijelo rukovodstvo u dokumentaciji slučaja i drugoj dokumentaciji o pritvoru i druge izvještaje (ako je potrebno) vezane za predmetni incident.

36. Istražne aktivnosti bi se trebale posebno fokusirati i odgovoriti na (u različitim kombinacijama) *faktore proporcionalnosti i specifične okolnosti upotrebe sile tokom policijskog djelovanja na javnom okupljanju*:
- posebne faktore i okolnosti koje ovlašćuju upotrebu sile u kontekstu operacija kontrole mase i okupljanja, *sa posebnim zakonskim odredbama koje treba ispoštovati i pravom na slobodu okupljanja i odnosna ljudska prava*, uključujući u pogledu visokog stepena tolerancije prema nepravilnostima, praveći razliku između *nezakonitih i nasilnih okupljanja*, reagujući na *pojedinacne nasilne činove i masivno nasilje*, kao i osnove za razilaženje okupljenih; upotrebu drugih manje nametljivih načina i taktika kako bi se postupilo u skladu sa principom proporcionalnosti koji predviđaju međunarodni standardi;
  - ako je policija uključena u nasilje ili na drugi način kroz svoje aktivnosti/neaktivnosti potiče na nasilje tokom javnih okupljanja, neophodno je *ispitati ko je započeo nasilje*;⁵⁸
  - posebnosti vezane za *osnove/razloge za i vrstu sile/posebnih sredstava korištenih (primijenjenih)*, uključujući njihovu primjenu za hapšenje nasilnih učesnika; nasilnih ili agresivnih osoba (sa posebnim ograničenjima za upotrebu sile i posebnih sredstava u zatvorenim prostorima, protiv osoba koje su pod kontrolom); sprečavanje pokušaja uništavanja ličnih predmeta, imovine itd.;
  - *dotične osobe*: ciljane ili na koje je uticala upotreba sile/posebna sredstva (starosnu dob, neposredno ili odranije poznato ponašanje, njihov broj itd.);
  - rizici (koji mogu nastati) koji su izbjegnuti i vrijednosti koje su dovedene u pitanje, njihova neminovnost, te druge vezane okolnosti, uključujući u smislu postupanja u slučaju *kontra-demonstracija*;
  - *upozorenja i druge preventivne mjere*, postepene intervencije tokom upotrebe sile, kad god je to potrebno, te raspoloživa sredstva;
  - *specifični kontekst spontane upotrebe sile/posebnih sredstava*, uključujući mogućnost za i stvarnu procjenu faktora i situacije
  - *planiranje i pripremu dogovorenih intervencija*, njihovu adekvatnost u smislu predviđanja događaja, korištena sredstva i taktike, poduzimanje mjera predostrožnosti, uključujući odredbe o raspoloživoj medicinskoj pomoći, itd., kako bi se osigurala stroga proporcionalnost i drugi zahtjevi;
  - *zakonitost* u smislu jasnoće propisa, propusta da se otklone nedostaci, uključujući načine planiranja (vidjeti prethodno), kao i upotrebu posebnih sredstava, njihovu tačnu vrstu i predmete zvanično certifikovane, koji su dobijeni na korištenje propisno od strane ovlaštenog organa;

---

58 Vidjeti posebno Primov i drugi p. Rusije, ESLJP presuda 12.06.2014, apl. N 17391/06, st. 157.

60 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

- (ciljana) *obuka službenika*, uključujući u pogledu upotrebe specifičnih vrsta sile, posebnih sredstava, osnova za njihovo korištenje, vještine za procjenu proporcionalnosti;
  - postupanje u skladu sa *mehanizmima identifikacije* (korištenje vidljivih kodova /oznaka itd., ako je potrebno da se zaštite angažovani službenici);
  - strogo poštovanje *pojedinačnog i formalnih kanala izvještavanja* o upotrebi sile i posebnih sredstava, njihovoj adekvatnosti s ciljem osiguranja odgovornosti službenika policije/agencija za provođenje zakona;
  - indicije *diskriminatornih motiva ili stavova*.
37. Posebnu pažnju treba posvetiti *usklađenosti sa proceduralnim pravilima u pogledu okupljanja i procesiranje dokaza i vođenje istraga*, uključujući u smislu standardizacije dokaza i garancija pravičnog suđenja. Treba imati na umu da proceduralni propusti koji doprinose kolapsu naknadnih zakonskih postupaka dovode do propusta da se obavi efikasna istraga.

Upotreba cijelog spektra isključivih prava rukovodilaca i disciplinski postupci

38. Policija i tužioci trebaju unaprijediti svoju suradnju kako bi na najbolji i (najpotpuniji) način iskoristili ovlasti i svoja isključiva prava u pogledu:
- *suspenzije iz službe ili sa određenih dužnosti* službenika protiv kojih je tužilaštvo pokrenulo ili podiglo optužnicu, uključujući;
  - ako je potrebno, ovo treba razmatrati prije relevantnih proceduralnih koraka i odluke se donose pokretanjem (zahtijevanjem/traženjem) relevantnih disciplinskih ili intervencija rukovodilaca od disciplinskih tijela ili policijske hijerarhije.
39. Treba naglasiti da postupanje u skladu sa ovim zahtjevom posebno detaljno razmatra Evropski sud za ljudska prava. Na primjer, Sud je izdvojio posebni odlomak o ovom pitanju u svojoj jako značajnoj presudi *Cestaro p. Italije* koja se odnosi na kršenje ljudskih prava tokom policijskog djelovanja na javnim okupljanjima, manifestacijama.
- Naglašeno je da su organi vlasti propustili da osiguraju da odgovorni za mučenje koje je pretrpio podnosilac predstavke i druga vezana krivična djela budu *suspendovani sa dužnosti tokom krivičnog postupka*.
- Čak šta više, Sud je obratio pažnju na propust u smislu nastavka njihovih karijera (op.prev. unapređenja) koji se desio tokom krivičnog postupka.⁵⁹
40. Kao rezultat toga, talijanski zakonski okvir je obuhvatio proceduralnu suspenziju, koja ne isključuje, čekajući završetak krivičnog postupka, izricanje obave-

59 Cestaro p. Italije, stav. 227, supra note 26. 61

zne preventivne suspenzije iz službe kada su službenici optuženi za zlostavljanje. Čak šta više, proceduralna suspenzija ne sprečava otpuštanje službenika nakon što se završi krivični postupak.⁶⁰

41. Pored toga, ova⁶¹ i druge presude ESLJP⁶² naglašavaju i ukazuju na poseban značaj koji treba pripisati pravilnoj reakciji na kršenja prava uključujući i *putem disciplinskog postupka i mjera utvrđivanja odgovornosti* u kombinaciji i koje treba uskladiti sa krivičnom odgovornošću. Nedostaci u ovom pogledu su često vezani za rok zastare prema disciplinskim propisima. Italija je ponudila primjer opštih mjera koje su propisane kao odgovor na negativne presude ESLJP. Konkretno, disciplinski postupci protiv policijskih službenika se suspenduju kada se vodi krivični postupak protiv istih tih službenika zbog istih činjenica. Međutim, nadležna disciplinska tijela mogu odlučiti da izreknu disciplinske mjere protiv predmetnih službenika tokom krivičnog postupka (t.j. suspenzija u slučaju posebno teških krivičnih djela), te da ih otpusti iz službe ako budu proglašeni krivim.⁶³

---

59 Cestaro p. Italije, stav. 227, supra note 26. 61

60 Supra note 28. (op.prev. prethodno citirano)

61 Supra note 36. (op.prev. prethodno citirano)

62 Vidjeti, inter alia, Baranin i Vukčević p. Crne Gore, stav.119, supra note 26. (op.prev. prethodno citirano)

63 Supra note 27. (op.prev. prethodno citirano)

Dodatak 2: Naučene lekcije kroz lična iskustva policajaca

Na šta me Evropska konvencija o ljudskim pravima obavezuje kao policajca

Kao policajac sam dužan omogućiti svakom građaninu/pojedincu ostvarivanje prava na slobodu mirnog okupljanja. To je osnovno ljudsko pravo sadržano u mnogim međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava, prvenstveno u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima koju je BiH ratificirala 2002. Obavezan sam primjenjivati odredbe Konvencije (sloboda okupljanja, sloboda izražavanja, zaštita života i sigurnost i sloboda ličnosti) u praksi tokom održavanja svih vrsta okupljanja. Čak i ako bi odredbe domaćih zakona bile u suprotnosti sa EKLJP, još uvijek bih morao poštovati odredbe Konvencije.

Svjestan sam da ću ja, ako kao policijski službenik zloupotrebom svog službenog položaja ili ovlaštenja, uskratim ili ometem pravo pojedinca na javno okupljanje, biti podvrgnut krivičnoj odgovornosti u skladu sa važećim zakonima u BiH.

Samo odredbe važećih zakona o javnim okupljanima u BiH propisuju ograničenja slobode javnog okupljanja koja su nužna u demokratskom društvu radi zaštite ustavnog poretka, prava i sloboda drugih ljudi i zdravlja ljudi.

Također, kao policijski službenik u BiH odredbama istih zakona ovlašten sam da spriječim ili prekinem mirno okupljanje pod uslovima koji su definisani ovim zakonima.

Pravo na slobodu okupljanja nije apsolutno ni prema EKLJP: ovo pravo može podlijevati ograničenjima u skladu sa stavom 2. člana 11. EKLJP, a miješanje u ostvarivanje tog prava ne treba biti izravna zabrana, pravna ili de facto, već se može sastojati od raznih drugih mjera koje izriče organ vlasti.

„Za vršenje ovih prava neće se postavljati nikakva ograničenja, osim onih koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti ili javne bezbjednosti, radi sprječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ovim se članom ne sprječava zakonito ograničavanje vršenja ovih prava pripadnicima oružanih snaga, policije ili državne uprave.“

U svakom slučaju, na mjestu javnog okupljanja moram biti prisutan (dok mi ne dođe “pojačanje”) ili sa kolegama iz jedinice/tima kako bih održao javni red i mir.⁶⁴

Kako se nekad radilo i šta smo davno učili na Akademiji

Kada sam počinjao kao mladi policajac, tadašnji policijski rukovodioci su primjenjivali ili su nam govorili o različitim strategijama za održavanje javnog reda i mira tokom javnih okupljanja:

- **“prikazivali su silu”** raspoređujući policijske snage u ogromnom broju u nadi da će spriječiti nasilje na protestima i demonstracijama;
- **“eskalirali su silu”** tako što se nivo policijske agresije povećavao kao reakcija na nivo agresije demonstranata koji se odluče za upotrebu nasilja. Odluku/naredbu o upotrebi sile donosio je nadređeni službenik koji neposredno rukovodi provođenjem mjera osiguranja javnog okupljanja. Policijski službenik koji osigurava javno okupljanje bio je dužan primjeniti silu kako mu je naredio rukovodilac, osim ako bi primjena sile značila činjenje krivičnog djela. Procjenu okolnosti pod kojima bi primjena sile značila da postoje elemenati krivičnog djela radio je sam policajac na osnovu vlastitog iskustva, znanja i vještina.
- **“pregovarački su upravljali protestima”** insistirajući na verbalnoj komunikaciji sa prosvjednicima prije samih protesta kako bi osigurali mirne proteste i spriječili nasilje na obje strane - policije i prosvjednika. Policija je u ovakvim situacijama koristila taktiku “nadmudrivanje” i tehniku “obuzdavanje”:
  - taktiku nadmudrivanja policija je provodila vodeći pregovore sa učesnicima i istovremeno raspoređujući i organizujući policijske službenike ili jedinice za kontrolu nemira
  - tehniku obuzdavanja policija je provodila upotrebom minimuma neophodne sile proporcionalne stepenu otpora pojedinaca.
- **“strateška nesposobnost”** se u velikoj mjeri oslanjala na identifikaciju i hapšenje pokretača nasilja nad policijom, drugim osobama ili imovinom;
- **“naređivalo se i kontrolisalo”** tako što su odjeli unutar policije organizirali i raspoređivali osoblje i resurse prema namjernom i pažljivom planiranju koje predviđa kako će se protest vjerojatno razvijati.

Policijska praksa je pokazala da je u današnjim okolnostima najoptimalnija taktika “pregovaračko upravljanje” i tehnika “upotreba sile zasnovana na principima zakonitosti, proporcionalnosti, apsolutno neophodnog trajanja i poštujući prag bola” gdje je god to moguće.

Šta kao policajac znam o dinamici grupe i zašto je važno razumjeti ponašanje grupe

Kako bih efikasno isplanirao zadatke interventnog tima/patrole policije koji šaljem da osigurava javno okupljanje, moram prvo razumjeti ponašanje ljudi u grupi (termin masa namjerno više ne koristim u svoj govoru jer je ostatak "prošlih vremena"). Upravo ta vještina – poznavanje dinamike i odnosa u grupi - pruža mi osnov za sve buduće radnje, uključujući planiranje, provedbu zakona i analizu završnih aktivnosti.

Ranije je postojalo uvjerenje da ljudi u grupi misle kao jedno, da učesnici reaguju impulsivno, bez moći rasuđivanja te da su izgubili ličnu individualnost samim pripadanjem grupi.

Međutim, danas prevladava mišljenje da postoji više tipova grupe i da različiti faktori utiču na razmišljanje, stanje svijesti i ponašanje pojedinaca u grupi:

- Vremenski uslovi i doba dana, kao i sama lokacija
- Ponašanje ljudi koji se nalaze u blizini člana te grupe
- Lična uvjerenja i vrijednosti člana grupe
- Percepcija da ga smatraju odgovornim za njegova djela
- Percepcija o onome što član grupe smatra prihvatljivim ponašanjem
- Raspoloženje člana grupe (bijes, sreća, frustracija, strah ili tjeskoba)
- Upotreba alkohola i/ili droge
- Pripadnost nekoj velikoj grupi
- Ponašanje prijatelja ili drugih osoba u blizini, posebno kada je to ponašanje reakcija na neki oblik policijske akcije i stvara dojam da je ponašanje prihvatljivo kao odgovor, iako se možda tako nije tumačilo ranije
- Korištenje pripadnosti grupi kao krinke za antisocijalno i kriminalno ponašanje koje ni u kojim drugim okolnostima ne bi pokazivali. Grupa pojedincu daje osjećaj imuniteta za posljedice jer je u grupi puno ljudi i veći su izgledi da će pojedinac u takvim okolnostima ostati nepoznat kao počinitelj.

Ovako veliki broj faktora koji utiče na ponašanje članova grupe znači da se učesnici javnih skupova kao pripadnici jedne velike grupe ne ponašaju svo vrijeme na isti način:

- neki mogu ostati mirni i poštovati dosljedno zakon
- neki mogu poticati na neposlušnost
- neki čak mogu pozivati na nasilničko ponašanje ili se i sami nasilno ponašati.

U svakom od ova tri najčešća oblika ponašanja u grupi, kao vođa interventnog tima/patrole policije za polaznu tačku uvijek uzimam aktivno održavanje reda, umjesto reaktivnog odgovora na nered. Stalno pratim i procjenjujem dinamiku okupljanja, posmatrače i po potrebi protu-demonstrante, kako bih što bolje upravljao situacijom i kako bi moj tim što efikasnije i profesionalnije održavao javni red i mir tokom ostvarivanja prava na okupljanje i slobodu izražavanja.

Ulazne informacije za tačnu i pouzdanu procjenu situacije dobijam od policajaca na terenu koji stalno:

- procjenjuju razlike između učesnika - posmatraju šta svako od njih radi, umjesto da posmatraju kojoj kategoriji osoba pripadaju. Mnogo puta se desilo da je došlo do nemira kada je policija prema svima postupala isto i bez pravljenja razlike.
- koriste znanje o različitim tipovima grupa. Na samom početku okupljanja, grupa nikada nije homogena, ali protokom vremena lako može postati ako ih se tretira kao jedinstven subjekt.
- održavaju efikasnu komunikaciju sa učesnicima što znači da su u direktnom kontaktu, poštuju pravila pristojnosti i profesionalnog obraćanja, uvažavajući sagovornika i konstantno procjenjujući rizik po ličnu i opštu sigurnost. Ako jedan pojedinac inicira nesporazum, važno je izbjeći uvlačenje drugih osoba reakcijom policije, tako što će identificirati i izolirati one koji remete javni red i mir od osoba sa mirnim ponašanjem.

Ovakvim načinom rada mene kao rukovodioca i mog tima na terenu upoznajemo namjere učesnika, razumijemo njihove prioritete i olakšavamo im ostvarivanje prava na slobodu okupljanja, što i jeste naš zadatak prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima.

(Samo)upravljanje grupom

Nekoliko karakteristika grupe koje sam uočio tokom svoje karijere:

1. Mentalitet mase – istraživanja pokazuju da ljudi ne gube sposobnost razumnog prosuđivanja i razmišljanja time što postanu članovi grupe. Naprotiv, ponašanje grupe je složenije, teže ga je protumačiti i ima tu puno finesa i detalja. Faktori kao što su norme, društveni identitet i kontekst ili situacija u kojoj se nalaze članovi grupe igraju ključnu ulogu u njihovom ponašanju i shvaćanjima.
2. Kolektivno protiv individualnog ponašanja – psihologija grupe je različita od psihologije pojedinaca koji je čine. Kada ljudi postanu članovi grupe, njihovo ponašanje se mijenja zbog uticaja društva, zajedničkih emocija, itd. U grupi se pojedinci ponašaju drugačije nego kad su sami. Npr, upuštaju se u rizičnije situacije, slijede druge ili su puno emotivniji.
3. Vođe i sljedbenici- grupe često imaju vođe koji utiču na ponašanje grupe, oni oblikuju aktivnosti grupe, njezine stavove i ciljeve. Sljedbenici mogu prilagodavati svoje ponašanje drugima, a društveni identitet i norme pri tome igraju veliku ulogu.

Upravljanje grupom je jedan od najvažnijih zadataka policije. Javnost često ocjenjuje naš rad ovisno o tome kako upravljamo javnim okupljanjima — ako su javna okupljanja osigurana efikasno i profesionalno, javnost je zadovoljna radom policije.

Naravno da policajci trebaju sa svakim postupati sa poštovanjem i pristojnošću bez obzira na rasu, spol i rod, nacionalnost, porijeklo, politička uvjerenja, vjersku pripadnost, seksualnu orijentaciju ili ekonomski status.

Iako možda ne zvuči baš najbolje, primarni zadatak policije je uspostavljanje i održavanje odnosa, bilo da reaguju na nasilje u porodici, istražuju krivično djelo ili upravljaju grupom tokom javnog okupljanja. Što prije to policajci shvate, lakše će im biti odlučiti šta i kako da urade.

Šta možemo uraditi da spriječimo nemire na javnom okupljanju

Nekada kao mladi policajac nisam imao mogućnost uticaja na strategiju policijskog djelovanja tokom javnih okupljanja. Danas kao rukovodilac Interventnog tima/patrole policije smatram da je najneefikasniji način za upravljanje javnim okupljanjima, a posebno protestima kao vrstom javnog okupljanja, čekati da okupljanje započne, a zatim da izdam naređenje timovima policajaca na terenu da koriste taktičku opremu u slučaju da učesnici postanu nasilni.

Smatram da je profesionalniji i demokratskiji odgovor policije uključivanje u proces taktičkog planiranja, a zatim raspoređivanje policije u komandno-kontrolnu strukturu koja efikasno upravlja resursima, raspoređivanjem policijskih službenika gdje i kada su potrebni. Takva strategija može izravno riješiti i ublažiti nesporazume, nasilje ili imovinsku štetu ako se dogodi namjerno ili slučajno.

Društvo, a samim tim i uloga policije u društvu se mijenjaju stalno. Uvode se novi koncepti policijskog rada i djelovanja kao što su efikasna komunikacija, verbalna de-eskalacija sukoba, dinamička sigurnost. Svi oni nude mogućnost sticanja dodatnih vještina kako bi se što direktnije i bolje stalno komuniciralo sa učesnicima okupljanja, posebno kako bi se na miran i staložen način stalno upozoravali potencijalno nasilni ili nasilni učesnici okupljanja da svojim ponašanjem krše zakon ili narušavaju nečija ljudska prava.

Održavajući stalnu i efikasnu komunikaciju sa učesnicima, smanjuje se rizik po ličnu i opštu sigurnost, pruža im se mogućnosti da odustanu od neželjenog ponašanja i da izbjegnju lišenje slobode kao krajnje sredstvo kojim se kao policajac mogu poslužiti kako bih održao javni red i mir tokom okupljanja.

Šta radimo kada okupljanja iz mirnih prerastu u nemirna

U istoriji, a i u mojoj policijskoj praksi, najveći izazov su mi upravo predstavljala spontana okupljanja građana na određenim lokacijama i u određenim vremenskim periodima, ili momenat kada mirna okupljanja prerastaju u nemirna. Glavni razlog je što mladi ili neiskusni policijski rukovodioci u tom trenutku nemaju pripremljen plan postupanja ili osiguranja, nemaju dovoljan broj ljudskih i materijalnih resursa da odgovore na tu vrstu javnog okupljanja, i upravo u tom momentu donose se ad-hoc odluke na licu mjesta, kako od policijskih službenika, tako i od strane rukovodilaca.

Zahvaljujući boljoj obučenosti i poštovanju međunarodnih standarda u oblasti zaštite ljudskih prava, današnji policajci mogu lakše i objektivnije identificirati “zone opasnosti” za koje postoji mogućnost da rezultiraju nasiljem. One se obično javljaju tokom prva tri sata događaja.

Osiguravao sam proteklih godina okupljanja tokom kojih su učesnici na samom početku obično doživljavali “mikro-situaciju sukoba”, poput razbijanja policijsko-prosvjedničkih linija, prebrojavanja jedne strane ili pada ljudi. Kroz ove situacije često sam bio svjedok zastoja u komunikaciji između učesnika okupljanja i policije. Ovo je bio dokaz činjenice da većina učesnika okupljanja i policijskih službenika koji osiguravaju okupljanje najčešće nemaju početnu sklonost ili motivaciju za nasilje, ali da dinamika grupe pomaže (negativno djeluje) ili ometa (pozitivno djeluje, obeshrabruje) nasilne erupcije raspoloženja i djelovanja; raste napetost i strah na obje strane što često doводи do panike i na kraju izbijanja nasilja.

Prijetnja ličnoj i opštoj sigurnosti koju javni skup predstavlja proporcionalna je veličini skupa:

- učesnici okupljanja mogu koristiti izrazito konfrontacijske i nasilne taktike
- mogu formirati grupu čiji su stavovi suprotni stavovima većine učesnika na javnom okupljanju jer kontra-okupljanja stvaraju okruženje koje potiče sukobe
- policajci mogu upotrebljavaju silu protiv učesnika okupljanja ako smatraju da je okupljanje usmjereno protiv njih
- policija djeluje na protestima protiv brutalnosti i koristi teške odgovore (silu). Ipak, malo je vjerovatno da će policajci ostati neutralni u takvim kontekstima, bez obzira na njihovu obuku.

Planom osiguranja javnog okupljanja koji pripremam kao rukovodilac definišem način provođenja mjera fizičkog, operativnog KDZ i saobraćajnog osiguranja, sa kojim pokušavam osigurati da se javna okupljanja održe na miran i dostojanstven način.

To znači da postupam u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i omogućavam ostvarenje prava na javno okupljanje, a istovremeno svodim na minimum ograničavanje prava drugih građana koji ne učestvuju u javnom okupljanju.

Time policijski službenici osiguravaju balans između prava pojedinaca na javno okupljanje i prava drugih pojedinaca koji ne konzumiraju to pravo.

Značaj timskog rada

Kao rukovodilac, važno je da zaštitim i svoje službenike koji rade sa grupama ljudi koji se okupljaju na javnom mjestu.

Švedska policijska služba koristi jako vidljive jedinice čiji je identit lako utvrditi i prepoznati, tzv. “dijalošku policijsku jedinicu”. Britanske policijske snage npr. koriste “ko-

68 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

munikacijsku policijsku jedinicu". Američka policija drži taktičku jedinicu pod punom zaštitnom spremom "u pričuvi" izvan vidnog polja učesnika javnog okupljanja ali blizu mjesta njegovog održavanja. Njen cilj je zaštititi život kao prvo, i imovinu kao drugo. Raspored tima za hitno djelovanje je zadnja mjera samo kada se "mekane" tehnike i taktike ne pokažu uspješnim.

Kao rukovodilac Interventnog tima/patrole policije trudim se pokazati vođstvo u fazi pripreme i obuke koristeći specijalno obučene policijske službenike.

Najbolji policijski službenici koje mogu rasporediti zna osiguranje javnih okupljanja su oni koji su posebno izabrani, koji rasuđuju hladnom glavom, a ne srcem, koji su obučeni i koji imaju i znaju koristiti vještine "mekane" komunikacije u ozbiljnim situacijama. Samokontrola ovih kolega je njihova ključna odlika i prednost. Nažalost, nemaju sve kolege ove vještine. Zato za osiguranje javnih okupljanja koristim one za koje znam da mogu osigurati i održati pozitivan imidž policije tokom javnih okupljanja.

Kada policijski službenici rade timski, javnost primjećuje njihovo samopouzdanje i profesionalizam daleko prije nego njihove uniforme.

Odgovornost i identifikacija

Iako je suzdržavanje od upotrebe sile važno, u nekim situacijama je nužno upotrijebiti silu, posebno na velikim okupljanjima ili ako učesnici posebno emotivno doživljavaju pitanje zbog kojeg se okupljaju.

Policijski službenici koji osiguravaju javno okupljanje moraju biti svjesni da neko stalno posmatra i snima njihovo postupanje, a posebno sva hapšenja. Samo službenici koji stalno usavršavaju svoje vještine efikasno lišavaju slobode.

Kao rukovodilac Interventnog tima/patrole policije uvijek dobro promislím hoću li zamoliti kolege iz drugih agencija ili kantonalnih MUP-ova za pomoć. Osnovni razlog je što kolege iz drugih kantona mogu raditi na drugačiji način, mogu biti obučeni prema drugačijem programu ili jednostavno nemaju timski duh potreban da se riješi moguća incidentna situacija. Možda im nedostaju upravo "meke" vještine i taktike, efikasna komunikacija, nisu prošli obuku o tehnikama verbalne deeskalacije ili ne poznaju zajednicu u kojoj trebaju održavati javni red i mir.

Zato je važno da sam ja kao rukovodilac prisutan na terenu, jer ja poznajem svoju zajednicu, preuzimam ličnu odgovornost za upravljanje grupom na lokaciji za koju sam odgovoran.

Povremena pomoć sa strane može u nekim slučajevima biti neophodna. Ponekad policijske agencije iz različitih jurisdikcija (državni, entitetski, kantonalni) moraju raditi zajedno, ali ta akcija onda mora biti dobro isplanirana i koordinirana. Niko od učesnika ne može biti anoniman i svako snosi svoj dio odgovornosti, s tim da policijski službenici mogu biti pozvani i na disciplinsku ili krivičnu odgovornost. Svi moji timovi koji osiguravaju javna okupljanja nose vidljivo istaknute pločice sa imenom ili brojem značke jer nisu "agenti tajne sile" nego su policijski službenici.

Tajnovitost ili depersonalizacija policijskih službenika potiče negativno ponašanje grupe i dovodi do neželjenih aktivnosti. To također, može biti negativan impuls da se policijski službenici ponašaju suprotno etičkom kodeksu, smatrajući da se tako "maskirani" mogu ponašati bez pozivanja na odgovornost.

Učenje iz (snimljenih) grešaka

Policijske agencije trebaju snimati javna okupljanja ako su ikako u mogućnosti. Korisni su snimci učesnika i medija, ali kada policijski timovi sami snimaju vlastitu dokumentaciju onda su sigurni da analiziraju vjerodostojan materijal, da mogu pravilno utvrditi odgovornost i da stvari nisu izvučene iz konteksta.

Kad moji timovi snimaju javna okupljanja, obavezno se pridržavamo pravila o rokovima čuvanja snimaka i poštovanju privatnosti učesnika javnih okupljanja, kako bismo ispoštovali odredbe Zakona o ličnim podacima BiH.

Tokom javnih okupljanja sa visokim stepenom rizika, ja sam kao rukovodilac uvijek prisutan na licu mjesta, vidljiv svom timu, u kontaktu sa učesnicima i svojim timom, spreman u svakom momentu da preuzmem odgovornost i donesem potrebnu odluku na osnovu svog znanja i iskustva. To mi daje savršenu priliku da procijenim raspoloženje grupe i pojačam broj službenika na terenu ako je potrebno ili da pomijenim taktiku u kratkom roku.

Ako propustiš da se pripremiš, pripremi se na propast

Televizijski kanali koji stalno ili jako često emitiraju vijesti, sa kamerama na modernim mobilnim telefonima, sa današnjim društvenim mrežama na kojima neko nešto stalno objavljuje i natječe se za nečiju pažnju i klikove, postaje jako važno spriječiti moguće opasne glasine koje izgledaju kao da su prave činjenice. Zbog mogućeg velikog broja svjedočenja i izjava učesnika i drugih lažnih ili zlonamjernih vijesti, opravdana upotreba sile može izazvati nemire ili neželjene reakcije učesnika.

Printani i elektronski mediji u velikoj mjeri mogu doprinijeti sigurnom i nesmetanom ostvarivanju prava na slobodu mirnog okupljanja, ali također mogu doprinijeti i eskalacij nereda i nezadovoljstva građana, što u konačnici znatno može otežati rad policijskih službenika na javnom okupljanju. U svakom slučaju, a posebno kada policija primjenjuje ovlaštenja - silu, mora na svoju stranu pridobiti javnost, kojoj mora biti jasno da je upotreba sile od strane policije bila neophodna i nužna kako bi se zaštitili životi i imovina, kao i druga prava građana.

Svaki građanin uživa pravo na slobodu javnog okupljanja u skladu sa zakonom, ali prilikom provođenja mjera osiguranja posebnu pažnju kao rukovodilac Interventnog tima/patrole policije posvećujem ranjivim kategorijama učesnika javnih okupljanja, kao što su: ratni vojni invalidi, studenti, trudnice, socijalno ugrožene kategorije stanovništva (penzioneri, radnička klasa, rudari i dr.), demobilisani borci, civilne žrtve rata, LGBTIQ+ osobama i sl.). Percepcija javnosti je uz pomoć medija (printanih i elektronskih) već na strani ranjivih kategorija stanovništva, a eventualna pristrasnost umnogome dodatno otežava rad policije. Mala je mogućnost da će osobe sa fizičkim nedostacima ili trudnice biti nasilni tokom javnih okupljanja, ali policijski rukovodioci moraju paziti da svojim odlukama ne dovedu do eskalacije već proizvedenog nezadovoljstva predmetne populacije.

Zato ja kao policijski rukovodilac imam veliku ulogu u odgovornom izvještavanju i prenošenju tačnih informacija službenicima na terenu, javnosti i medijima. Iako službenici na terenu nisu odgovorni za netačno izvještavanje, ja kao rukovodilac pripremam plan saradnje sa medijima. Društvene mreže su odličan način da se direktno komunicira i prenesu službeni stavovi ili da se prikupe informacije o javnom okupljanju. Uvijek imam prvo spreman plan za deeskalaciju mogućeg sukoba. Ako je lišenje slobode neizbježno, lišava se slobode samo pojedinac koji predstavlja prijetnju mirnom odvijanju okupljanja.

Nekad policijski službenici na terenu na moju komandu naređuju razilaženje učesnicima kako bi očuvali javni red i mir ili kako bi sačuvali imovinu. Ali ja kao rukovodilac odlučujem kada zbog okolnosti na terenu nastaje rizik da grupa postane nasilna.

Najbolje se uči na iskustvu

Policijsko djelovanje tokom javnih okupljanja se proučava već 40-tak godina jer je važno preduhitriti opasnosti koje sa sobom nose nemirna okupljanja. Zato je važno da policijski rukovodioci uče iz vlastitih iskustava, da ih ugrađuju u module obuke i da njima obogaćuju taktiku i tehnike.

Uključenost policijskog rukovodioca u samo događanje i njegovo usmjeravanje rada policijskih službenika od ključne je važnosti za sposobnost i vještine policajca da uspješno upravlja emotivno nabijenim, moguće i nasilnim grupama učesnika.

Poruka koju pošalju najviši rukovodioci uvelike utiče na ponašanje i raspoloženje službenika koji su u direktnom kontaktu sa učesnicima okupljanja. Oblikovanje ovih stavova počinje sa dobrim razumijevanjem činjenice da rad policije obuhvata izgradnju odnosa sa pripadnicima javnosti koje policijski službenici po prirodi posla, zakletvi i ustavnom poretku moraju štiti.

Možda na prvu zvuči smiješno, ali neke policijske službe u svijetu usvojile su britansku strategiju "susreta i pozdrava". Umjesto da koriste interventne timove/patrole policije za kontrolu mase u prijetećim crnim odijelima, policajci u običnim uniformama uspostavljaju komunikaciju sa grupom učesnika. Rukuju se, pitaju učesnike kako su, i kažu im da su tu da ih osiguraju. To stvara psihološku vezu sa grupom koja kasnije donosi prednosti i dodanu vrijednost. Učesnicima postaje teže boriti se protiv policije ako su se prethodno "sprijateljili" sa pojedinim policajcima. Proaktivan odnos koji gradi policija oblikuju identitet grupe i njezino ponašanje. Prema dvjema vodećim znanstvenim teorijama o psihologiji grupe:⁶⁵

- nasilje grupe eskalira kada ljudi misle da se policija prema njima loše ponaša ili postupaju
- članovi grupe postupaju u skladu sa zakonom kada smatraju da policajci postupaju pravedno i zakonito.

Kada se grupom ne može vladati i njeni članovi postanu svjesni nepravednog ili neprofesionalnog postupanja policajaca, nasilje može eskalirati.

Bilo kako bilo, kada policajci rade zakonito manja je vjerovatnoća da će doći do kršenja javnog reda i mira jer im građani/pojedinci vjeruju, sarađuju sa njima i ponašaju se na odgovarajući način.

Ako policajci tokom javnog okupljanja upozore učesnike da je u interesu njihove lične i opšte sigurnosti da se raziđu, ako im se da dovoljno vremena da se raziđu, najčešće neće ni biti potrebe za izdavanjem naredjenja za razilaženje. Krajnja mjera nakon toga za sve koji odbiju napustiti prostor javnog okupljanja jeste lišenje slobode.

65 Elaborated social identity model: elaborirani model društvenog identiteta i Procedual justice theory: teorija proceduralne pravde

Dodatak 3: Često postavljana pitanja

Često postavljana pitanja pojedinaca koji žele učestvovati u okupljanju

1. Gdje i kako mogu saznati zvanične informacije o karakteru i vrsti najavljenog okupljanja?

Informacije možete saznati putem medija, društvenih mreža ili na drugi prikladan način.

2. Ima li na javnom okupljanju redara, mogu li im se obratiti ako primijetim nešto neobično?

Da, ima i možete im se obratiti ako primijetite nešto neobično. Organizator određuje redare, ali može poslove održavanja reda i mira povjeriti agenciji za osiguranje lica i imovine.

3. Smijem li ponijeti bocu vode na okupljanje, šta je dozvoljeno ponijeti u torbi/ruksaku?

- Da, plastične boce vode mogu se ponijeti na okupljanje. U torbi se ne mogu ponijeti predmeti kojima se mogu nanijeti povrede (noževi, bejzbol palice, i sl...). Postoje izuzeci, npr. ortopedska ili druga pomagala koja mogu ponijeti sa sobom lica koja ih koriste.
- Unošenje predmeta na sportske događaje, komercijalne skupove i slične manifestacije nije dozvoljeno i oni se oduzimaju na samom ulasku u ograničeni prostor.

4. Hoću li biti predmet pretresa ako samo želim mirno učestvovati na okupljanju?

Policijski službenik ne može arbitrarno odlučivati i bez valjanog razloga pretresati učesnike okupljanja, bez postojanja osnova sumnje na počinjenje nekog krivičnog djela.

Ovdje postoji izuzetak u članu 1. Protokola broj 12. uz član 14. EKLJP, a policijski službenik će imati na umu da je zakon propisao obavezu organizatora da održava red i mir na okupljanju, kao i obavezu redara, odnosno pravo i dužnost redara da izvrši pregled lica koje ulazi u prostor na kojem se održava okupljanje.

5. Smijem li povesti dijete na okupljanje?

Da. Zakon nije ograničio starosnu dob učesnika okupljanja.

6. Koji je protokol ako me neko slučajno ili namjerno povrijedi?

Ako ste slučajno povrijeđeni, javite se doktoru.

Ako ste povrijeđeni namjerno, prijavite to redaru, policijskom službeniku, medicinskom osoblju, itd.

7. Šta trebam uraditi ako moja lična sigurnost bude ugrožena i želim napustiti javni prostor na kojem je organizovano okupljanje?

Vaš najbolji i najsigurniji izbor je pratiti upute redara i policijskih službenika koji imaju pravo i dužnost da usmjeravaju kretanje učesnika okupljanja.

8. Ukoliko dođe do eskalacije nasilja tokom okupljanja u kojem nisam direktno učestvovao, za koje prekršaje ili krivična djela mogu biti terećen?

Ne možete biti terećeni ni za kakva krivična djela ili prekršaje ako niste direktno učestvovali u nasilju.

Svako je odgovoran za radnje koje je počinio – odgovornost je individualna, a organizator je odgovoran za štetu koju počine učesnici okupljanja po principu objektivne odgovornosti.

9. Koja su moja prava ako budem lišen slobode tokom okupljanja?

Svako ko je lišen slobode mora bez odlaganja – odmah - biti obaviješten na jeziku koji razumije o razlozima lišenja slobode i svim optužbama protiv njega, prema članu 5 EKLJP. Takođe, odmah po lišenju slobode osobi mora biti ponuđena liječnička pomoć, pristup advokatu, kao i mogućnost da obavijesti člana porodice ili treću osobu po vlastitom izboru o svom lišenju slobode.

10. Šta znači da imam pravo na slobodu i sigurnost ličnosti po članu 5. EKLJP u slučaju učešća u okupljanju?

Pravo na slobodu i sigurnost ličnosti u smislu člana 5. EKLJP i okupljanja znači da niko ne smije biti lišen slobode tokom okupljanja ukoliko nije prekršio zakon ili ako ne postoji opravdana sumnja da je ta osoba izvršila krivično djelo ili ako ne postoje valjani razlozi da se osoba spriječi da izvrši krivično djelo ili da, nakon izvršenja krivičnog djela, pobjegne.

Često postavljana pitanja pojedinaca koji žele organizovati okupljanja

1. Član 10. EKLJP mi garantuje pravo na slobodu izražavanja. Znači li to da imam pravo okupiti veći broj istomišljenika i smatra li se to okupljanjem?

Prema članu 10. EKLJP pravo na slobodu izražavanja uključuje pravo na slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti. **Ako više ljudi ima slična razmišljanja koja želi prenijeti među sobom ili široj zajednici, to jeste javno okupljanje i potpada pod zaštitu iz člana 10. EKLJP.**

Prema članu 20. Opšte deklaracije UN o ljudskim pravima svatko ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja.

2. Kome i kada trebam prijaviti namjeru da organizujem okupljanje?

Dužni ste podnijeti prijavu- obavijest za održavanje okupljanja, najkasnije pet dana prije početka održavanja okupljanja.

Prijava - obavijest se podnosi policijskoj upravi-stanici nadležnoj prema mjestu održavanja okupljanja, a Ministarstvu unutarnjih poslova u slučaju da se javno okupljanje održava na prostoru mjesne nadležnosti više uprava-stanica.

3. Koliko traje procedura odobrenja zahtjeva za organizaciju okupljanja?

Ukoliko prijava sadrži sve potrebne elemente na osnovu kojih se može donijeti odluka o odobravanju, organizatoru se može odmah saopštiti da je okupljanje odobreno.

4. Šta treba priložiti uz zahtjev za organizaciju okupljanja?

Okupljanje se prijavljuje na standardizovanom propisanom obrascu koji se preuzima u nadležnoj policijskoj stanici/upravi. Uz zahtjev se u principu ne prilaže nikakva dokumentacija.

U izuzetnim slučajevima policijski organ uputiće vas na potrebnu dodatnu dokumentaciju.

5. Koliko košta organizacija događaja, trebam li ja kao organizator platiti vatrogasce, hitnu pomoć, itd?

Obaveza organizatora je da angažuje vatrogasce i medicinsku pomoć, odnosno snosi eventualne troškove njihovog angažmana ako se radi o sportskim manifestacijama ili komercijalnim skupovima.

6. Koji su razlozi zbog kojih se može odbiti zahtjev za organizaciju javnog okupljanja i kome mogu podnijeti pritužbu?

Prema članu 11. EKLJP, pravo na mirno okupljanje može se ograničiti samo na način propisan zakonom i koji je neophodan u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti ili javne sigurnosti, u cilju sprečavanja nereda, zločina, zaštite zdravlja ili morala ili zaštite prava i sloboda drugih.

Međutim, zakonita ograničenja uživanja ovog prava mogu nametnuti policijski ili organi državne administracije, kao i pripadnici oružanih snaga.

Pritužba na zabranu okupljanja se može podnijeti drugostepenom organu koji je naveden u rješenju o zabrani okupljanja.

7. Na kom prostoru je dozvoljeno organizovati okupljanje (park, trg, ulica, itd)?

Okupljanje je dozvoljeno organizovati na svakom prostoru gdje se okupljanjem ne dovodi do ugrožavanja prava i sloboda drugih lica, zdravlja ljudi, sigurnosti ljudi i imovine i ometanja javnog saobraćaja.

8. Gdje mogu objaviti informacije o namjeri da organizujem okupljanje i koliko ljudi mogu pozvati, šta ako se pojavi više od očekivanog broja učesnika?

Informacije se objavljuju u medijima, putem društvenih mreža, putem javno istaknutih pisanih obavijesti ili na drugi prikladan način.

Ukoliko se pojavi veći broj od očekivanog, organizator povećava broj re-dara.

Dodatak 4: Verbalna deeskalacija sukoba i sprečavanje potencijalno konfliktnih situacija

Definicija pojma

Pod **deeskalacijom** podrazumijeva se skup nenasilnih mjera i postupaka usmjerenih prema pojedincu ili grupi ljudi u potencijalno konfliktnoj situaciji, a u cilju sprečavanja nasilja i zaštite građanskih i ljudskih prava.

Verbalna deeskalacija, prema ovome, podrazumijeva sprečavanje ili smirenje potencijalnog konflikta upotrebom ogovarajućeg rječnika, načina govora i fizičkih gesti.

Ključ je komunikacija, a ne konfrontacija.

Komunikacija je socijalna vještina i podrazumijeva prenošenje i razumijevanje informacija i poruka, ideja i osjećanja, te razmjenu iskustava kroz interakciju sa jednom ili više osoba. Komunicirati znači sporazumjeti se govornim, pisanim ili znakovnim putem, sa ili bez upotrebe tehničkih sredstava i metoda komunikacije (telefon, fax, internet i sl).

Komunikacijom se obično daju ili dobijaju odgovori na pitanja: ko, šta, gdje, kada, kako, kome i zašto.

Osnovni elementi komunikacije su: govor, ton glasa, govor tijela, posmatranje i slušanje.

Komunikacija može biti:

Verbalna komunikacija uključuje ne samo govor, nego i aktivno slušanje.

Neverbalna komunikacija podrazumijeva opažanje, tumačenje i odgovaranje na emocionalne i međuljudske signale i uključuje niz sredstava kao što su: izraz lica, pogled, položaj tijela i ruku.

Okruženje u kojem se odvija komunikacija bitno utiče na komunikacione procese. Uobičajeno je da pod uticajem sredine osobe često prilagođavaju svoje i poprimaju stavove i mišljenja drugih lica, i da usvajaju načine komunikacije i modele ponašanja sredine u kojoj se nalaze.

Komunikacijski procesi tokom javnih okupljanja između policijskih službenika i protestanata ili demonstiranata su često kompliciraniji od drugih sredina zbog ograničenja u komunikaciji između ovih dviju grupa nametnutih okruženjem u kojem se nalaze (otvoren prostor, galama, povišene tenzije, nervoza, pritisak medija itd). Posebno je izazovno komuniciranje u ovom okruženju zbog toga uobičajenog hijerarhijskog načina komuniciranja između policijskih službenika i građana.

Samo jedan policijski službenik komunicira / razgovara sa predstavnicima grupe građana.

Aktivno slušanje kao dio verbalne komunikacije

Aktivno slušanje pomaže da čujete i otkrijete upozoravajuće signale dok su još uvijek u verbalnoj fazi, pri čemu se mogu poduzeti potrebne preventivne mjere prije nego se situacija pogorša. Slušanje pomaže policijskom službeniku da čuje i tačno se prisjeti svih važnih riječi koje je rekao sagovornik (protestant ili demonstrator).

1. Ako aktivno slušate nekoga, znači da **čujete i razumijete šta druga osoba govori**. Pri tome, slušate sa interesovanjem i pažnjom i **ne pokazujete znake dosade ili odbojnosti**. Zadržavate **neutralan izraz lica** koliko je god to moguće.
2. Dopuštate sagovorniku da izrazi emocije. Za to vrijeme, **razmišljate kako ćete na smiren i staložen način odgovoriti** na to što sagovornik govori.
3. Dajete sagovorniku dovoljno vremena, **ne prekidate ga, i ne ističete svoje mišljenje niti svoja iskustva**. Ovo nije vrijeme za "JA" poruke jer one mogu dodatno iziritirati sagovornika. Obzirom da se radi o javnom okupljanju i da je prisutan veći broj ljudi, time pokazujete svoju profesionalnost.
4. Za vrijeme trajanja razgovora, imate u vidu da je **vaša je uloga da saslušate i da riješite problem** ili da ga prosljedite onima koji ga mogu riješiti. **Gledate sagovornika u oči** da biste pokazali da slušate i obraćate pažnju na rečeno.
5. Povremenim klimanjem glave, mimikom ili **jednostavnim riječima "razumijem", "da" potvrdite da slušate**. Ako je sagovornik jako uznemiren predložite mu da duboko udahne ili broji do 10 i nazad da bi se smirio ako ne može da priča.
6. **Tražite povratnu informaciju, kako biste dobili na vremenu**. Povremeno ponovite šta ste čuli ili postavite pitanja da biste pojasnili sebi, ali i da bi osoba sama sebi pojasnila situaciju, te da bi razgovor tekao u pravom smjeru. Pojasnite svoje rečenice primjerima, upoređivanjem i objašnjavanjem, bez suvišnih izjava. **Ponavljajte poruke drugim riječima** da budete razumljivi, **ukoliko vidite da sagovornik ne razumije ili ne reaguje to što govorite**.

78 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

Vještina aktivnog slušanja postiže se tehnikom "korak po korak", pri čemu je bitno da:

- a. **Odbacite predrasude:** Aktivno slušanje znači suzdržati se od vlastitih predrasuda kako biste mogli čuti ono što je zaista rečeno. Iako može biti teško odbaciti predrasude prema protestantima/demonstrantima, posebno zato što se policijski službenici osobno mogu slagati ili ne slagati sa temom javnog okupljanja, policijski službenici kao javni službenici moraju znati da procjenjuju osobu po onome kako se trenutno ponaša, a ne prema vrsti javnog okupljanja na kojem učestvuje. Takođe, ponekad je teško pristupiti bez predrasude u rutinskim, dnevnim situacijama u kojima je uobičajeno da se u većini slučajeva učesnici javnih okupljanja žale na nešto i izražavaju svoje neslaganje.

Ukoliko kao policijski službenik ne odbacite unaprijed formirano mišljenje i predrasude, nikada nećete biti u stanju "čuti" stvarne, verbalne signale koje morate čuti da biste spriječili opasnost ili pomogli nekome.

- b. **Obratite pažnju na ključne riječi:** Postoje ključne riječi na koje uvijek treba obratiti pažnju kao što su "nož", "vidjeće", "ne prilazi mi", "platiće za ovo" i sl. Naravno, uvijek treba voditi računa o svemu što se vidi i čuje i u kojem kontekstu je nešto rečeno.

Nikada ne ignorišite izjave kao što su: "spreman sam natjerati nekoga da plati za ovo", "pokazaću ja svima", "depresivno" ili na pogrdne riječi upućene nekome da je "podmetnuti element".

- c. **Odredite intenzitet izjave, odnosno izgovorenog:** intenzitet, odnosno ton glasa kojim se nešto izgovara može biti povišen, umjeren ili nizak. Što je izjava emotivnija i glasnija, veći je intenzitet. Pri tome emocije nisu isto što i glasnoća izjave. Variranje u tonu glasa, npr. upućuje na mnogo emocija iako ne mora biti izgovoreno vrlo glasno. U principu, ako je izjava glasna ili emotivna, ali ne oboje istovremeno, intenzitet je umjeren. Izjava koja nije glasna i nema emocija generalno je niskog intenziteta.

Ako neko čak i vrlo smirenim glasom i bez emocija iznosi prijetnje, treba ih shvatiti ozbiljno. Generalno govoreći, izjave visokog intenziteta su znaci upozorenja.

- d. Obratite pažnju na sagovornikovo raspoloženje (pozitivno, negativno, normalno, uobičajeno, nenormalno, neuobičajeno) i zašto je takvo:** raspoloženje u ovom kontekstu jednostavno znači kako je sagovornik raspoložen. Raspoloženje možete odrediti ako si postavite pitanje: Kakve osjećaje je izrazio ili dao naslutiti sagovornik? Da li je njegovo raspoloženje uobičajeno ili ne za dato vrijeme i mjesto? i sl. Bitno je da dok slušate primijetite odstupanja u raspoloženju i pratite druge znake kod sagovornika.

Iskusan policijski službenik uvijek sluša prigovore i žalbe pri čemu prepoznaje kada se uobičajenim žalbama javlja naznaka novog tona ili kada prigovor dolazi od prividno tihog sagovornika.

80 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

Neverbalna komunikacija

U donjoj tabeli je dat okvirni pregled pozitivnih i negativnih reakcija na neverbalne elemente komunikacije: izraz lica, stav tijela, kontakt očima i ton glasa.

	Odbram. stav	Agresivnost	Nestrpljivost, dosada ili nelagoda	Nerazumij. sagovornika	Otvorenost	Entuzijazam
Izraz lica	stisnute usne	stisnuti zubi, napete vratne žile	cupkanje nogom, "lomljenje" prstima	naborano čelo, podignutu obrvu, usiljeno klimanje glavom	osmijeh	osmijeh
Kontakt očima i pogled	pogled u stranu uz minimalan kontakt, stisnute oči	intenzivan kontakt očima	kolutanje očima	bezizražajan pogled, uz nestabilan kontakt očima	direktan ali ne uperen kontakt očima i klimanje glavom	široko otvorene oči
Udaljenost, orijentacija i stav tijela	tjelesna ukočenost, čvrsto prekrštene ruke i noge, stisnute pesnice	približavanje i ulazak u intimni prostor (oko 30 cm) naglo i prijeteće naginjanje ka sagovorniku slijeganje ramenima, pokreti rukama neprimjereni, nepristojni ili ponižavajući pokreti	lupkanje prstima, mahanje nogama, tijelo usmjereno prema izlazu, gledanje na sat i predmete u okolini		fleksibilan otvoren stav, otvorene ruke, primicanje bliže sagovorniku, neprekrštene ruke i noge	uspravan stav tijela
Ton glasa	ravan ton glasa	povišen ton glasa	ujednačen ton, ubrzan glas		ujednačen ton glasa	dobro moduliran ton glasa

Verbalna deeskalacija mogućih sukoba tokom javnih okupljanja

Međunarodni standardi i **dobra praksa evropskih policijskih agencija tokom policijskog djelovanja na javnim okupljanjima zahtijevaju** temeljite i dosljedne pokušaje **verbalne deeskalacije sukoba prije nego se policijski službenik odluči na proporcionalnu i postepenu upotrebu sile** kako bi obuzdao potencijalne nasilnike na javnim okupljanjima.

Verbalna deeskalacija sukoba je najjednostavnijim rječnikom rečeno smiren način komunikacije ili odgovora na neku potencijalno „zapaljivu situaciju“ – pokušaj da se riječima, stavom i govorom tijela sagovornik smiri i da se izbjegne dalje širenje verbalnog konflikta koji može prerasti u fizički obračun.

Drugim riječima, prije bilo kakve upotrebe sile, da bi se izbjegao nesporazum, smirile i smanjile napetosti i pritisak, policijskom službeniku se savjetuje da u komunikaciji sa protestantom ili demonstrantom uvijek sasluša poruku koja mu je upućena i da pri tome:

- Bude uljudan i pristojan prema pojedincu/protestantu/demonstrantu;
- Pažljivo (u mjeri u kojoj je to moguće obzirom na okruženje i atmosferu koja vlada tokom javnog okupljanja) sasluša njegovu poruku ili zahtjev;
- Dâ do znanja da je shvatio šta mu je rečeno (klimanjem glave, "razumijem", "dobro", "u redu");
- Razjasni nešto ukoliko ne razumije;
- Kontroliše svoje emocije;
- Govori polako, jasno i smirenim tonom;
- Ne prijeti niti se ponaša prijeteće;
- Bude svjestan svog govora tijela (drži ruke na vidljivom mjestu, svede pokrete na minimum i izbjegava nagle pokrete);
- Stoji na određenoj udaljenosti od sagovornika;
- Ne stiće zube i čeljust;
- Ne odmahuje glavom i koluta očima;
- Ne uperi kažiprst ili stisnutu šaku;
- Ukoliko je uznemiren izbroji do 10 i nazad, duboko udahne, usmjeri se na opuštajuće misli i potisne negativne misli

82 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

Primjeri verbalne deeskalacije neposrednog sukoba sa demonstrantima ili protestantima

Primjer 1 - verbalne provokacije: Neko iz mase: „Ako ministar ne dođe, provalićemo u zgradu!“

Dobar odgovor

Loš odgovor

„To je protivzakonit postupak, nikome ne donosi dobro.“

„Samo probajte, nećete se dobro provesti.“

Primjer 2 – verbalne provokacije: Neko iz mase: „Vi štitite kriminalce, a ne nas“

Dobar odgovor

Loš odgovor

„Mi štitimo zakon i javni red i mir!“

„Eto, vi znate koga mi štitimo!“

Primjer 3 - demonstranti žele promijeniti dogovorenu rutu kretanja:

Dobra reakcija

Loša reakcija

Ljubazno rukom pokazati pravi pravac kretanja.

Guranjem, galamom i naredbodavno.

Primjer 4 – fizička agresija ili napad na policijske službenike:

Dobra reakcija

Loša reakcija

Proporcionalna sila, obuzdavanje, privođenje.

Neselektivna sila usmjerena prema svim učesnicima.

Principi verbalne deeskalacije sukoba⁶⁶

1. Lična reakcija

Smirivanje sebe kako bi se “bori se ili bježi” reakcija držala pod kontrolom:

- Fokusirajte se na disanje po tri udisaja u jednoj cjelini
- Opustite tijelo
- Ublažite pogled

Govor tijela:

- Relaksiran, otvoren stav
- Tijelo blago zakrenuto
- Otvorene šake
- Dobar kontakt očima
- Zainteresiran pogled

Razgovor sa samim sobom o ovakvoj eskalirajućoj situaciji:

- Imate vještine uz koje možete prevazići ovo
- Osoba se očito osjeća preplašenom, izvan kontrole, bespomoćno, nepoštovano i imate mogućnost da joj pomognete

66 Prilagođeno prema originalnoj verziji Vanderbilt University Medical Centre, <https://www.vumc.org/wpvp/11-steps-verbal-de-escalation>

2. Lični prostor

- Anksioznost povećava prostor “balona” u kojem osoba osjeća da se nalazi
- Krenite polako i najavite svoj ulazak u taj prostor, čak i ako pretpostaljate da je to dozvoljeno, (na pr. osoba koja je u vašoj nadležnosti)
- Ne prilazite rukama i nogama osobe
- Ponekad je i udaljenost od 1 metra (prosječna duljina ličnog prostora, dužina jedne ispružene ruke) od osobe dovoljno blizu
- Najavite svoju namjeru prije nego dodirnete predmete koji pripadaju osobi]

3. Uspostavljanje verbalnog kontakta

- Pristojno pozdravite sve
- obraćajte se osobi, ne grupi

4. Budite kratki

- Budući da su tenzije visoke, možda će vam trebati više vremena da osoba kojoj se obraćate procesira informacije i to što joj govorite
- Koristite samo nekoliko riječi i uporno ponavljajte iste te riječi; ne mijenjajte riječi koje izgovarate

5. Identifikujte želje i osjećanja

- Ponekad je priča koju nam neko priča nema puno veze sa njegovim osjećanjima
- Oslušajte zapravo emocije a ne priču
- Oslušajte postoji li strah, nepoštovanje ili gubitak kontrole

6. Aktivno slušanje

- Dozvolite tišinu
- Omogućite osobi da se “isprazni”
- Postavite pitanja kako biste dobili pojašnjenja
- Prihvatite da se osoba osjeća kako se osjeća, nemojte negirati njena osjećanja

7. Postavite granice

Dajte do znanja da se dešava neprihvatljivo ponašanje:

- Budite direktni i odrješiti ali ne pokazujte emocije– recite osobi da prestane sa takvim ponašanjem ako je ono opasno ili neprilično
- Važno je da izgledate vrlo nezabrinuto
- Držite glas mirnim i zauzmite miran stav

84 Policijsko djelovanje tokom ostvarivanja prava na izražavanje, okupljanje i udruživanje u Bosni i Hercegovini

Kada-tada izjave:

- Kada budeš [promjena ponašanja na bolje], onda se može desiti [pozitivan rezultat]

Primjer: *“Kada prestanete vikati, onda se možete udaljiti sa ovog mjesta.»*

- Navedite da ste na strani osobe i da znate kako se osjeća i da znate da ta osoba može promijeniti ponašanje. Vi navijate za takvo rješenje situacije. “Onda” mora biti korisno za tu osobu, promjena koja će nastati mora biti dobra za tu osobu.

Ako-onda izjave/rečenice:

- Ako [se ne promijeni negativno ponašanje], onda će se desiti [negativan rezultat]

Primjer: *“Ako ne prestanete vikati i psovati, ne možemo dalje razgovarati nego ćemo vas lišiti slobode.”*

- Ovo je izjava o posljedicama
- Posljedice se moraju jasno izreći
- Ne možete imati naredbodavni ton kad izgovarate ovo.

Zapamtite da se ovdje radi o verbalnoj deeskalaciji sukoba kojom pokušavate spriječiti situaciju u kojoj ćete morati upotrijebiti silu i iskoristiti naredbodavni ton.

8. Dogovorite se ili se dogovorite da se ne možete dogovoriti

- Saglasite se sa emocijom koju osoba ispoljava
- Dajte informaciju, odgovorite na pitanja ako se tiču te situacije ili događaja
- Ne pojačavajte negativnost i ne dajite lažne informacije ili izjave ili one za koje niste sigurni
- Ne raspravljajte se i ne branite se
- Zanimarite nepristojne komentare ili psovke – nastavite širiti granice kako biste kontrolisali situaciju
- **SHVATITE SVE PRIJETNJE OZBILLNO** – ako vam se prijete, postupite po protokolima

Tehnike relaksacije⁶⁷

Tehnike i vježbe relaksacije su odličan način da se smanji stres. Relaksacija se ne odnosi samo na uživanje i opuštanje u hobi. To je proces koji smanjuje uticaj stresa na vaše tijelo i um. Tehnike relaksacije mogu pomoći u nošenju sa svakodnevnim stresom, ali i sa raznim bolestima. Predložene blic tehnike relaksacije su besplatne, ne zahtijevaju puno vremena, nose sa sobom vrlo mali rizik od povreda i mogu se upražnjavati bilo gdje.

Ove vještine neće imati dugotrajan efekat, ali su odličan način da sebi podignete raspoloženje u stresnim momentima.

Ponavljanje molitve ili mantre

Polako ili tiho ponavljajte kratku molitvu, motivacionu rečenicu dok vježbate disanje. Ovaj metod posebno odgovara ljudima kojima je jako važna duhovnost ili vjera.

Fokus na disanje

U ovoj jednostavnoj ali moćnoj tehnici dugo, polako i duboko udišete. Tehnika je također poznata kao tehnika disanja iz stomaka ili abdominalno disanje. Kako dišete, tako nježno odvajate um od misli i osjećaja koji vas uznemiruju.

Osmijeh Mona Lize

Namjestite kutove usana u blago povišen položaj- kao da se želite nasmiješiti ali se još niste do kraja nasmiješili.

Kako napola nasmiješeno lice može pomoći?

Emocije se djelimično kontrolišu facijalnim izrazima. Ako se napola smiješite- dobijate miran, spokojan, prihvaćajući izraz lica. Ljudi donekle mogu kontrolisati svoje emocije na taj način. Mogu se osjećati prijemčivijim ako istovremeno i njihova lica odražavaju prihvaćanje.

Upamtite da su tehnike relaksacije – vještina. Kao i sa bilo kojom ili većinom vještina, vaša sposobnost da se opustite povećava se sa usavršavanjem te vještine.

Budite strpljivi sami sa sobom. Ne dozvolite da vaš napor da izvježbate opuštanje ili relaksaciju postane još jedan dodatni stresor.

67 Prema priručniku „Sveobuhvatno planiranje brige za forenzičke pacijente- od prijema do otpusta: Praktikum za forenzičko osoblje“, prvo izdanje, 2021, Zajednički program Evropske unije i Vijeća Evrope Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku

Ovaj materijal je pripremljen uz finansijsku podršku Evropske unije i Vijeća Evrope.

Sadržaj je isključiva odgovornost autora/autorke i ni u kom slučaju ne predstavlja zvanične stavove Evropske unije ili Vijeća Evrope.

BOS/HRV/SRP

Zemlje članice Evropske unije odlučile su da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile zonu stabilnosti, demokratije i održivog razvoja, zadržavajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija poklanja posebnu pažnju razmjeni postignuća i vrijednosti sa zemljama i narodima izvan svojih granica.

www.europa.eu

Vijeće Evrope je glavna organizacija za zaštitu ljudskih prava na kontinentu. Obuhvata 46 država članica, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Vijeća Evrope su potpisale Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum koji ima za cilj da zaštiti prava čovjeka, demokratiju i pravnu državu. Evropski sud za ljudska prava kontroliše implementaciju Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Sufinansira
Evropska unija

EVROPSKA UNIJA

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Sufinansira i
implementira Vijeće Evrope